

**ANÀLISI DEL PROCÉS D'INCLUSIÓ D'UN
ALUMNE AMB DEFICIÈNCIA VISUAL
DURANT
L'ETAPA D' EDUCACIÓ INFANTIL**

Treball Final de Grau en mestra d'Educació Infantil

Sara GRABOLEDA i REYES

Curs 2012/2013

Gemma Riera

Grau Mestra d'Educació Infantil

Facultat d'Educació, Traducció i Ciències Humanes

Universitat de Vic

17 maig del 2013

Agraïments:

En primer lloc, m'agradaria agrair a la Gemma Riera, tutora del meu treball, per tot el seu suport, ajuda i seguiment del treball.

En segon lloc, vull donar les gràcies a les tutores que va tenir en P. a l'etapa d'educació Infantil i a la mestra d'educació especial de l'escola el Petit Plançó per la seva atenció, ajuda i dedicació a l'hora de realitzar les entrevistes i explicar-me detalladament la trajectòria de l'infant. Així com també a l'especialista del CRE ONCE Barcelona per la seva atenció i assessorament durant l'entrevista.

A més a més, m'agradaria agrair a al família del nen tota l'atenció i ajuda que m'han ofert en tot moment, sense ella no hagués pogut realitzar el treball.

Finalment, vull agrair a tota la meva família per recolzar-me i comprendre'm en el transcurs del treball.

Resum

L'objectiu d'aquest treball és analitzar la inclusió d'un infant amb deficiència visual durant l'etapa d'Educació Infantil, amb la finalitat d'establir propostes de millora al centre encaminades a potenciar mesures per a la inclusió de tot l'alumnat.

Per a la realització d'aquest estudi primerament ha estat necessari conèixer la fonamentació teòrica del concepte de visió i d'inclusió escolar, així com també les implicacions per part del centre, la família i l'entorn. Per a realitzar aquest anàlisi hem utilitzat entrevistes i pautes d'observació validades, amb la finalitat de conèixer més a fons la trajectòria de l'infant a l'etapa d'Educació Infantil, sempre des d'una concepció interaccionista, és a dir, tenint en compte l'àmbit escolar, familiar i l'entorn. I ja per acabar, aquest anàlisi ha servit per a proposar propostes de millora per a la inclusió de futurs alumnes en el centre.

Paraules claus: discapacitat visual, inclusió, treball cooperatiu, concepció interaccionista, accessibilitat.

Abstract

The aim of this paper is to analyse the inclusion of a child with visual impairment during the stage of Infant Education, in order to establish improvement proposals for the school aimed at promoting measures for the inclusion of all the students.

Firstly, to do this study was necessary to understand the theoretical foundations of the concept of vision and school inclusion, as well as the implications of the centre, the family and the environment. To perform this analysis we used interviews and validated observation guidelines in order to learn more about the development of the child in Infant school, always from an interactionist conception, considering the school, family and the environment. Finally, this analysis has been used to propose suggestions for the future inclusion of students in the school.

Keywords: visual impairment, inclusion, teamwork, interactionist conception, accessibility.

Treball final de grau: Anàlisi del procés d'inclusió d'un alumne amb deficiència visual durant l'etapa d'educació infantil.

Contingut

1. Introducció	3
2. Marc teòric	5
2.1 La visió	5
2.1.1 El desenvolupament de la visió en els infants amb deficiència visual	7
2.1.2 Classificació dels tipus de discapacitats visuals	8
2.1.3 Personalitat i temperament de l'infant amb deficiència visual	9
2.1.4 Limitacions que mostra l'infant amb deficiència visual	10
2.1.5 Context familiar	11
2.1.6 Adaptació dels pares	11
3 L'etapa escolar	13
3.1 L'escola: aspectes arquitectònics, metodològics i de suport per a la inclusió de l'infant amb deficiència visual a l'escola	14
3.2 Factors i agents interns per a la inclusió de l'alumne/a	16
3.2.1 El currículum, adaptacions curriculars	16
3.2.2 El/la mestre/a de l'aula	17
3.2.3 Els companys d'aula	18
3.3 Factors i agents externs	19
3.3.1. Equips específics de suport (mestre/a itinerant)	19
3.3.2 El paper de la família en el procés d'inclusió	20
3.3.3 El Centre de recursos educatius per a deficients visuals CRE ONCE Barcelona	21
4. Inclusió escolar	23

Treball final de grau: Anàlisi del procés d'inclusió d'un alumne amb deficiència visual durant l'etapa d'educació infantil

4.1 Principis bàsics de la inclusió escolar	24
4.2 Pràctiques educatives inclusives	25
5. Marc Pràctic: estudi d'un cas	28
5.1 Objectius específics de l'estudi	28
5.2 Justificació de la línia metodològica que segueix el treball	29
6. Contextualització del cas i mostra d'estudi	29
6.1 Característiques personals d'en P.	30
6.2 Context escolar	30
7. Instruments per a la recollida de dades	31
8. Anàlisi de les dades	39
8.1 Procediment seguit per a l'anàlisi de les dades	39
9. Proposta de millora	54
10. Conclusions	58
11. Referències bibliogràfiques	60
12. Annex	62

1. Introducció

El treball final de grau té l'objectiu d'analitzar la inclusió d'un infant amb deficiència visual durant l'etapa d'Educació Infantil, amb la finalitat d'establir propostes de millora al centre encaminades a potenciar mesures per a la inclusió de tot l'alumnat.

Més concretament, el treball està format per tres parts. A la primera part repassem els conceptes bàsics sobre la deficiència visual, les característiques dels alumnes que presenten aquest dèficit, així com també aspectes relacionats amb les famílies i l'etapa escolar. I per acabar aquesta primera part, definim el concepte d'inclusió escolar i exposem algunes pràctiques educatives inclusives, ja que un dels objectius del nostre treball té per finalitat proposar propostes de millora cap a l'escola de qualitat.

La segona part constitueix la part pràctica del treball. Aquesta es basa en l'anàlisi de l'estudi del cas de l'infant amb dèficit visual durant tota la trajectòria escolar en l'etapa d'educació infantil. En aquest anàlisi tal i com veurem més endavant hem tingut present tant els aspectes individuals, escolars i familiars que engloben a l'alumne, tenint en compte que ens centrem des d'una concepció interaccionista del desenvolupament i l'aprenentatge. Pel que fa a la tercera part, es desenvolupen algunes propostes de millora que hem pogut anar recollint en l'anàlisi del segon objectiu del treball.

Més concretament els objectius del treball són tres:

1. Aprofundir en el coneixement dels fonaments teòrics de la deficiència visual i la inclusió escolar.
2. Analitzar la trajectòria educativa i el desenvolupament d'un infant amb deficiència visual en un centre d'educació Infantil.
3. Dissenyar una proposta de millora respecte l'anàlisi realitzat, amb l'objectiu de donar a conèixer propostes de millora en el centre.

L'infant en el qual es centra el treball, actualment està cursant segon de primària. És un alumne cec, sense restes visuals, per tant la seva visió no és funcional. Tot i

Treball final de grau: Anàlisi del procés d'inclusió d'un alumne amb deficiència visual durant l'etapa d'educació infantil

que en els propers apartats ja explicarem amb més profunditat les característiques del nen, hem cregut oportú fer-ne una petita pinzellada per anar situant el cas.

Tal i com s'ha comentat anteriorment, el propòsit d'aquest treball és conèixer la fonamentació teòrica de la deficiència visual, i com s'ha portat a terme a l'aula i a l'escola, i la relació entre la família, l'escola i l'entorn. S'ha escollit aquest tema perquè des de fa cinc anys sóc monitora del casal en el qual hi assisteix aquest alumne amb deficiència visual. Per aquest motiu hem trobat interessant fer un anàlisi de la seva escolarització a l'etapa d'educació infantil amb la finalitat d'observar i aprendre recursos, estratègies i dinàmiques que s'utilitzen per afrontar la inclusió escolar, per tal que l'infant tingui un bon desenvolupament i un aprenentatge significatiu. Tanmateix, proposar algunes millores per a tenir en compte per a futurs alumnes en el centre i avançar cap a l'educació inclusiva.

Per poder analitzar i realitzar propostes de millora al centre, se'ns fa necessari conèixer la fonamentació teòrica del concepte de visió i d'inclusió escolar, així com també les implicacions per part del centre, la família i l'entorn per afavorir la inclusió de l'alumne. Per aquest motiu a continuació exposem el bloc teòric en el qual hi descrivim de manera general els aspectes bàsics i importants en relació a aquests punts.

2. MARC TEÒRIC

2.1 La visió

La visió és considerada com un sentit clau. Percebem molta informació del medi extern a partir de l'aparell visual, el qual ens permet percebre i captar aspectes essencials com poden ser la forma, la mida, el color, la lluminositat, la distància i el moviment dels objectes que es troben i estan al nostre camp de visió. Mitjançant el procés visual podem analitzar el món que ens envolta i interaccionar-hi amb una informació diferent de la que ens donen els altres sentits, com l'oïda, el tacte o l'olfacte.¹

L'aparell visual està format per diferents parts. A continuació posaré èmfasi a les més rellevants:

1. *Globus ocular*: òrgan receptor dotat d'una membrana sensible a la llum (la retina) i d'un sistema òptic transparent que condueix direccionalment els feixos lluminosos fins a la retina.

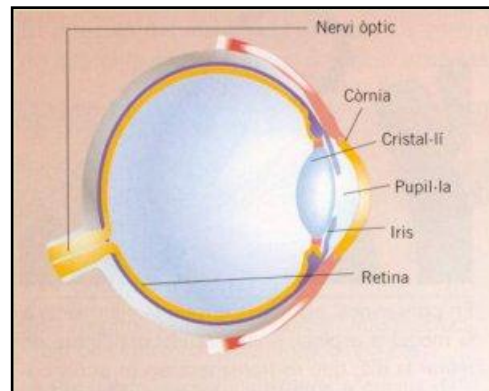

FIGURA 1: GRÀFIC DEL GLOBUS OCULAR.

2. *Vies òptiques*: sistema de conducció nerviosa que transporta els impulsos generats a la retina fins a l'escorça cerebral, on són analitzats i correccionals. Aquest procés es realitza mitjançant el *nervi òptic*.

3. *Sistema muscular*: permet a l'ull dirigir-se cap als diferents objectes i ampliar així el camp de recepció (camp visual).

4. *Elements destinats a allotjar, sostenir, i protegir el globus ocular*. Aquests són: la còrnia, el cristal·lí, la pupil·la, l'iris i la retina.

---

¹ Aquest apartat ha estat extret del llibre: ARJONA, Carmen; BUENO, Manuel; DELGADO, Anna; GÓMEZ, Vicente. (1994). *Deficiència visual. Aspectos psicoevolutivos y educativos*. Màlaga: Aljive.

Treball final de grau: Anàlisi del procés d'inclusió d'un alumne amb deficiència visual durant l'etapa d'educació infantil

Segons Trevarthen (1968)², hi ha dos sistemes de visió:

1. *El sistema de visió central:* té la funció d'analitzar les formes i els detalls i les posicions dels objectes.
2. *El sistema de visió perifèric,* realitza les funcions d'anàlisi de relacions espacials i el seguiment en el desplaçament d'objectes.

Paral·lelament a aquests dos sistemes visuals, la visió té múltiples funcions; l'acomodació, el sentit cromàtic (percepció dels colors),... però n'hi ha dues de fonamentals i que si es produeix alguna anomalia en una d'elles pot provocar pèrdues visuals o fins i tot ceguesa. Aquestes dues funcions són l'agudesia visual i el camp visual.

Des d'aquest sentit entenem:

1. *L'agudesia visual* és la capacitat del sistema de visió per percebre, detectar o distingir lletres i números des d'una certa distància. L'agudesia visual es valora a partir de proves visuals lineals amb símbols aïllats o bé amb una gran quantitat de símbols, depenent del grup d'edat, i es realitza amb una distància establerta.
2. *El camp visual* és l'espai que percep l'ull quan mantenim la mirada fixa en un punt.

Cal tenir en compte que tot i que una persona disposi d'una bona agudesia visual, si el seu camp visual es troba reduït a un 10%, pot considerar-se deficient visual ja que tindrà dificultat en relació a la mobilitat i l'autonomia.

---

² Informació extreta del llibre: GINÉ, Climent; BASIL, Carme; BOLEA, Enric; DÍAZ, Esther; LEONHARDT, Gallego; MARCHESI, Álvaro; RIVIÈRE, Àngel; SORO, Emili.(2003). *Transtorns del desenvolupament i necessitats educatives especials*. Barcelona: UOC, p. 179

2.1.1 El desenvolupament de la visió en els infants amb deficiència visual

La deficiència visual és molt àmplia, ja que avarca des de persones amb ceguesa total a persones amb problemes visuals severes. Segons l' ONCE, es considera ceguesa quan es té menys de 1/10 de visió en els dos ulls amb correccions pertinents, sempre que aquesta disminució visual sigui de caràcter permanent o incurable. Per fer una valoració de l'infant es tindran en compte les dues funcions esmentades a l'apartat anterior, així com també la mobilitat ocular, la captació de colors, l'adaptació de la llum, entre d'altres.

La visió és una funció apresada i es pot millorar la seva qualitat amb entrenament durant el període sensible. De la mateixa manera que un nen o una nena amb visió normal han après a acomodar, a rastrejar i fer seguiments visuals i aconseguir a fer la convergència, els infants amb deficiència visual poden millorar la qualitat de la seva visió mitjançant un entrenament de les funcions visuals. Aquest entrenament i aprenentatge basat en la fixació, el rastreig, el seguiment visual a diferents distàncies, la direccionalitat, la velocitat, la diferenciació de formes, la coordinació de la informació visual amb els altres sentits, entre d'altres. Gràcies això, podran aconseguir una imatge nítida a la retina i la fusió en el cervell de les imatges que provenen de les dues retines.³ No obstant, els infants que tenen deficiència visual desenvolupen considerablement altres sentits com ara la oïda i el tacte. El/la nen/a amb deficiència visual pot presentar confusió en els termes veure i mirar, ja que són sinònims de tocar. Les imatges mentals de la realitat que elabora la persona amb discapacitat visual greu, es nodreixen de la informació obtinguda a partir dels altres sentits.

---

³ Aquest apartat ha estat extret de: ROSA, Francis. (2008). Pautes per a l'observació i el seguiment de l'alumnat amb necessitats educatives derivades de la discapacitat visual; instrument de participació en una escola inclusiva. Barcelona

2.1.2 Classificació dels tipus de discapacitats visuals.

Barraga (1992)⁴, classifica i identifica els diferents tipus de deficiències visuals segons les activitats que pugui realitzar l' infant. Aquest autor els classifica en quatre

1. **Ceguesa:** manca de percepció de llum i per tant de visió. Aquest fet comporta la impossibilitat de realitzar tasques individuals.
2. **Discapacitat visual profunda:** dificultat per realitzar activitats visuals gruixudes. Això impedeix la realització d'activitats que requereixen la visió del detall.
3. **Discapacitat visual severa:** hi ha possibilitat de poder realitzar activitats visuals poc precises. Això requereix l'adequació del temps, d'ajudes personals i d'adaptacions de material i d'aula.
4. **Discapacitat visual moderada:** és possible realitzar activitats visuals tot i que amb ajuts específics i amb una il·luminació adequada i personalitzada. Es pot arribar a aconseguir resultats similars als d'un infants amb visió normal.

Segons el tipus de discapacitat que tingui l'infant, i sobretot si presenta alguna resta visual, caldrà una bona estimulació sinó es vol perdre la poca visió que pugui haver-hi.

---

⁴ Aquest apartat ha estat extret de: ARJONA,Carmen; BUENO,Manuel; DELGADO, Anna; GÓMEZ, Vicente. (1994). *Deficiencia visual. Aspectos psicoevolutivos y educativos*. Màlaga: Aljive.

2.1.3 Personalitat i temperament de l'infant amb deficiència visual

Segons Bagarra (1997), la personalitat i el temperament de l'infant amb deficiència visual depèn de tres factors:

- La pròpia personalitat de l'alumne.
- Del tipus de temperament (adaptable, cautelós o valent) .
- Del tipus i grau de la seva discapacitat visual i del seu entorn.

Hinsie i Campbell (1960) defineixen el temperament com:

La tendència constitucional de l'individu a reaccionar de certa manera amb el seu ambient. Unes persones són més plàcides que d'altres, d'altres més fortes, d'altres més tenses. Aquestes diferències són innates i es reconeixen des del naixement.

Cantavella (1992) manifesta:

Cada temperament és únic i quan s'estudia el paper del temperament en el desenvolupament infantil trobem que és una variable important a considerar. Presentar una conducta sana o psicopatològica depèn de l'adequació entre les característiques temperamentals i de l'ambient que envolta el nen i, per tant, la manera com els pares tractaran el seu infant, dependrà del temperament d'aquest.

Tal i com sabem, el temperament és summament consistent en el transcurs de la vida i ve condicionat per les seves pròpies experiències les quals poden alterar-lo en certa mesura.

És fonamental que l'infant accepti completament la seva discapacitat visual. Aquest aspecte no depèn únicament d'ell, sinó que intervenen molts altres factors i condicionants. El primer pas perquè un alumne pugui conviure satisfactòriament amb

Treball final de grau: Anàlisi del procés d'inclusió d'un alumne amb deficiència visual durant l'etapa d'educació infantil

la seva discapacitat és l'acceptació de la seva família, d'aquesta manera podran ajudar-lo durant tot el seu desenvolupament.

Un altre factor a destacar és el propi infant. És important que adquireixi una consciència real de les seves possibilitats i limitacions, però això només ho podrà assolir si des de l'entorn que l'envolten accepten en realisme les seves potencialitats.

2.1.4 Limitacions que mostra l'infant amb deficiència visual

Segons Lowenfeld⁵, la ceguesa imposa tres limitacions bàsiques:

- 1. Limitacions en les relacions del jo.** L'infant presenta alteració del diàleg (no hi ha mirades i s'observen actituds d'escoltar que estranyen, com per exemple abaixar el cap per motius d'estereofonia), trastorn en l'aparició dels primers organitzadors: somriure i angoixa davant de l'estrany, manca d'imitació visual, trastorns del llenguatge: ús del tu-jo i d'algun verbalisme, la repetició de paraules per localitzar l'altre, dificultat de sinònims en l'ús de sinònims i antònims, i d'entendre metàfores.
- 2. Limitacions en l'habilitat i la possibilitat de moure's en l'entorn.** La persona pot presentar retard en el desenvolupament postural motor, postures inadequades, gronxaments i balancejos, marxa irregular, estereotípies com ara tocar-se els ulls, defectes de tonicitat per manca d'activitat física, entre d'altres.
- 3. Limitacions en la quantitat i la varietat d'experiències.** L'infant pot presentar menys curiositat per descobrir l'entorn, retard en el coneixement de l'espai, retard en la recerca espontània i menys coneixement palpable dels objectes.

No obstant, en aquest apartat també podem observar que les persones amb discapacitat visual presentin un fort dependència de la mare i dels adults, manca de

---

⁵ Informació extreta del llibre: GINÉ, Climent; BASIL, Carme; BOLEA, Enric; DÍAZ, Esther; LEONHARDT, Gallego; MARCHESI, Álvaro; RIVIÈRE, Àngel; SORO, Emili.(2003). *Transtorns del desenvolupament i necessitats educatives especials*. Barcelona: UOC, p. 187.

Treball final de grau: Anàlisi del procés d'inclusió d'un alumne amb deficiència visual durant l'etapa d'educació infantil

seguretat de si mateix, absència de competitivitat, sentiment de soledat, criteris rígids o poc flexibles, necessitat de control de l'entorn, tendència en aïllar-se i tancar-se tot jugant als seus jocs o bé en els seus raonaments, entre d'altres.

2.1.5 Context familiar

Tal i com hem comentat en la part introductòria del treball, si ens posicionem des d'una concepció interaccionista de l'ensenyament i l'aprenentatge, se'ns fa necessari parlar de l'entorn familiar i escolar que envolta a l'alumne, com a entorns influenciadors en el seu desenvolupament. En els propers apartats descriurem alguns aspectes bàsics i fonamentals a tenir en compte en cada un d'aquests entorns i en relació a la discapacitat visual.

2.1.6 Adaptació dels pares

Un dels moments emocionalment més difícils pels pares d'un infant amb deficiència visual, es produeix quan se'ls comunica el diagnòstic del seu/va fill/a. Tothom sap que davant d'aquest fort impacte es produeixen reaccions emocionals intenses. Segons l'autor F. Cantavella ⁶, el període inicial per assolir la deficiència visual per part de la família es basa en quatre estats:

1. *Xoc*: estat de confusió.
2. *Culpa*: un es pregunta: "Per què m'ha passat això a mi?".
3. *Depressió*: sentiment de pares malaurats, incapaços d'afrontar la situació.
4. *Horror a la ceguesa*: la visió es considera el més preuat dels sentits; el món de les tenebres espanta.

---

⁶ Informació extreta del llibre: GINÉ, Climent; BASIL, Carme; BOLEA, Enric; DÍAZ, Esther; LEONHARDT, Gallego; MARCHESI, Álvaro; RIVIÈRE, Àngel; SORO, Emili.(2003). *Trastorns del desenvolupament i necessitats educatives especials*. Barcelona: UOC, p. 219.

Treball final de grau: Anàlisi del procés d'inclusió d'un alumne amb deficiència visual durant l'etapa d'educació infantil

5. *Futur:* Es creu en un futur molt limitat, en prou feines hi ha visió de futur, degut al desconeixement del dèficit.

El període inicial és fonamental, ja que segons com es resolgui o s'actui, condicionarà el desenvolupament de l'infant. No obstant, aquest període pot durar setmanes, mesos, un any o de vegades més.

Passat un temps la família s'anirà estabilitzant, tot i que no sempre definitivament; el sentiment que més predomina és la depressió.

La posició emocional dels pares, fins i tot els que donen molt per ajudar els fills, mai és estable. En el pas del temps es manifestaran crisi emocionals o bé episòdiques que durant a la sobreprotecció. Alguns d'aquests moments poden ser per exemple: un nou naixement, l'aparició d'un nou dèficit a l'infant o l'agreujament del mateix, l'entrada a l'escola, etc. En aquests moments serà molt important el suport que puguin tenir la família per a l'acceptació del dèficit. Tot i així, per ajudar a que el/la nen/a sigui conscient de les seves capacitats i limitacions, la família hauria de mostrar les següents actituds:

1. Valorar amb realisme les seves capacitats i prendre consciència de les possibilitats i limitacions.
2. Escoltar els sentiments de l'infant, per saber identificar els moments en els quals necessita ajuda.
3. Potenciar a la independència i l'autonomia de l'infant per integrar-lo en una societat diversa i plural.

Des d'aquest sentit, per exemple, Winnicott (1989) manifesta la importància de l'actitud dels pares amb la cita següent:

Els nens poden aprendre a viure amb una discapacitat, però no poden viure sense la convicció que els seus pares els consideren dignes d'amor. Si els

Treball final de grau: Anàlisi del procés d'inclusió d'un alumne amb deficiència visual durant l'etapa d'educació infantil

pares, amb plena consciència de la discapacitat del seu fill, l'estimen ara, poden creure que altres l'estimaran en el futur.”⁷

Però, tot i l'estabilitat que pugui tenir la família, aquesta necessita suport i recolzament professional al llarg de les diverses etapes de la vida de l'infant.

3 Etapa escolar

L'Etapa escolar, és una de les etapes que té més incidència en el desenvolupament de l'infant. Per una banda és l'etapa en la qual s'adquireix un gran bagatge de continguts, i per l'altra és una etapa en la qual establirà una gran part de relacions socials, aspectes que configuraran, poc a poc, la identitat personal de l'infant.

Més concretament, si fem referència a la interacció entre els alumnes és un aspecte que cal aprendre, és a dir cal aprendre una sèrie d'habilitats bàsiques, necessàries per assolir un grau de cooperativitat i ajuda mútua, i sobretot per acceptar les diferències individuals que hi ha dins l'aula. Sobre aquesta qüestió, a l'escola selectiva, basada en un concepte transmissiu i unidireccional de l'aprenentatge, l'acció del professor consisteix exclusivament en la transmissió dels coneixements, que han de ser apresos per l'alumnat però sense establir cap interacció entre els companys de l'aula, ja que aquest fet es considera un factor d'impediment de l'aprenentatge. Per tant, és un model d'escola que no s'adapta a la majoria d'alumnes, i més concretament en aquells que puguin presentar dificultats i discapacitats com és el cas de l'alumne en el qual es centra el meu treball.

En canvi, l'opció d'un model d'escola inclusiva, basada en un enfocament constructivista de l'ensenyament i l'aprenentatge, té com a prioritat l'augment de les interaccions i l'acceptació de tots els alumnes. Un model d'escola “ideal” en la qual hi tenen cabuda tots els alumnes, siguin quines siguin les seves característiques personals i individuals, una escola que respon a l'atenció a la diversitat, i per tant

---

⁷ Informació extreta del llibre: GINÉ, Climent; BASIL, Carme; BOLEA, Enric; DÍAZ, Esther; LEONHARDT, Gallego; MARCHESI, Álvaro; RIVIÈRE, Àngel; SORO, Emili.(2003). *Trastorns del desenvolupament i necessitats educatives especials*. Barcelona: UOC, p. 221.

Treball final de grau: Anàlisi del procés d'inclusió d'un alumne amb deficiència visual durant l'etapa d'educació infantil

respondria a les característiques personals i individuals de l'infant amb discapacitat visual.

És per aquest motiu, que si creiem que un model d'escola inclusiva és aquell model d'escola que està preparada per rebre i atendre a tots els alumnes, les nostres propostes de millora (objectiu 3 del treball) -un cop analitzada la trajectòria (objectiu 2 del treball)-, hauran d'anar encaminades tenint en consideració aquest model. És per això que en el proper apartat veiem necessari definir el concepte d'educació inclusiva, els seus principis i els canvis o dimensions en les quals s'hauria d'intervenir a nivell de centre, actituds de la comunitat educativa i a nivell de practiques educatives, per anar cap aquest model d'escola.

3.1 L'escola: aspectes arquitectònics, metodològics i de suport per a la inclusió del nen/a amb deficiència visual a l'escola

Els alumnes amb deficiència visual s'escolaritzen als centres ordinaris. No obstant, som conscients que el centre ordinari per si sol, no pot donar resposta a totes les necessitats educatives específiques de l'infant amb el dèficit visual, necessita la intervenció dels especialistes del CREDEV (Centre de Recursos Educatius per a Deficients Visuals).

Els centres escolars més adequats per a la inclusió dels alumnes amb deficiència visual són aquells que presenten les característiques següents⁸:

- **Tenir una mentalitat oberta per la inclusió dels alumnes amb discapacitat:** l'equip directiu i els professionals del centre han d'entendre que l'atenció a la diversitat és responsabilitat de tots els agents escolars.
- **Disposar de la varietat i la quantitat de recursos personals:** el centre és recomanable que compti amb els diferents professionals:

---

⁸ Informació extreta: ALBERTÍ, Margarita; ROMERO, Laura (2010). *Alumnado con discapacidad visual*. Barcelona: Graó, p.125.

Treball final de grau: Anàlisi del procés d'inclusió d'un alumne amb deficiència visual durant l'etapa d'educació infantil

mestre/a d'educació especial/psicopedagog, mestre/a d'audició i llenguatge, tècnic d'Educació Infantil i auxiliar d'educació especial.

- **Utilitzar una metodologia de treball que ofereixi la participació i atenció dels alumnes amb discapacitat visual:** aquesta metodologia pot està basada en: l'aprenentatge cooperatiu, l'aprenentatge per projectes, desdoblaments del grup classe, experiències manipulatives, entre d'altres.
- **Està ubicat a prop del domicili familiar de l'alumne/a o disposa de transport escolar:** és important per facilitar dos aspectes bàsics del desenvolupament d'un infant amb deficiència visual: la socialització de l'alumne/a amb nens i nenes del seu entorn pròxim i el desplaçament de manera autònoma.
- **Estan interessats i actualitzats amb les noves tecnologies:** centres que estan equipats amb recursos tecnològics com ara pissarres digitals interactives a les aules, ordinadors portàtils pels alumnes, "tablets" digitals pels alumnes més petits i llibres de textos digitals.
- **Disposar d'un espai físic no molt gran:** és més recomanable que els centres escolars siguin petits, preferiblement una aula per a cada nivell. D'aquesta manera, l'espai físic és més reduït i el centre disposa de menys professors i alumnes. Tanmateix, l'alumne/a amb discapacitat visual coneix i controla l'entorn físic i personal amb més facilitat i fluïdesa.
- **Presentar una plantilla de professionals estables:** aquests coneixeran a l'alumne/a amb discapacitat visual i a les seves necessitats, sabran com tractar-lo i com realitzar adequadament la intervenció educativa per afavorir el seu desenvolupament en tots els àmbits.

Els alumnes amb dèficit visual necessiten adaptar-se al context escolar, tanmateix l'entorn escolar també hauria d'adaptar-se a les seves necessitats educatives específiques.

3.2 Factors i agents interns per a la inclusió de l'alumne/a

Els factors i agents interns per la inclusió de l'infant fan referència als que es troben dins del mateix centre, i són els que tenen una gran importància pel que fa a la inclusió dels alumnes amb necessitats educatives especials, dins del seu propi context. Així doncs, la inclusió educativa de l'alumne/a amb deficiència visual és competència col·lectiva del conjunt de la institució escolar. L'èxit de la seva participació educativa es basa en tots els elements del centre escolar, professionals, materials, etc. sobre la base d'un projecte de centre, aprovat col·lectivament. Dins aquest apartat es destacaran tres factors i agents interns: el currículum, el professor d'aula i els companys d'aula, que tenen una gran influència al procés educatiu de l'infant.

3.2.1 El currículum, adaptacions curriculars.

L'element essencial de l'educació de l'alumne és el currículum, compost per uns objectius, continguts, metodologies, estratègies d'ensenyament i sistemes d'avaluació que defineixen i configuren el procés formatiu de l'infant en cada etapa, cicle o curs. La integració del nen/a amb deficiència visual dependrà i es veurà condicionada per les adaptacions del currículum.

El concepte d'adaptació curricular fa referència a adaptar la resposta educativa a les característiques i necessitats de cada alumne. Tanmateix, al reconeixement de l'aula com a un conjunt heterogeni compost per una diversitat d'alumnes, on no és vàlida una única resposta educativa. Així doncs, les adaptacions curriculars són les estratègies d'adequació del currículum general a les necessitats individuals dels alumnes. El punt de partida de les adaptacions es situa en un únic currículum general comú a tots els alumnes per la seva ensenyança obligatòria.

Els alumnes amb deficiència visual a causa de la seva carència sensorial, presenciaran adaptacions fonamentalment adaptacions d'accés del currículum. Aquests són de dos tipus:

1. Adaptacions de l'entorn físic: basades en els canvis materials realitzades a l'aula i en el centre escolar per garantir una integració física adequada de l'alumne/a. Aspectes relacionats en aquest punt són:

- Organització fixa dels diferents elements i advertències en cas que es modifiquin.
- Espai escolar suficient i adient per manejar el material.
- Coneixement exhaustiu de les diferents zones de desenvolupament de l'infant.
- Eliminació dels obstacles i barreres arquitectòniques que impedeixen l'accessibilitat.
- Bona posició a l'aula, és a dir, a un lloc avançat i amb bona il·luminació.
- Previsió d'espais on l'alumne rebi algun suport.
- Pissarra suficientment visible.

2. Provisió de recursos tècnics: destinats a garantir un accés i una reproducció de la informació: llibres, materials en relleu, màquina d'escriure braille, etc. Aquestes adaptacions del currículum han d'anar acompanyades i reforçades amb l'aplicació de l'alumne/a de certs programes específics de gran importància: Lectoescriptura braille, Estimulació visual, Rehabilitació Integral (Orientación y Movilidad y Habilidades de la Vida Diaria), i Tiflotecnologia.

3.2.2 El/la mestre/a de l'aula

El/la mestre/a de l'aula com a referent per a l'alumne/a, és la persona clau en el procés de la inclusió educativa. És important que potenciï la participació de l'alumne/a amb discapacitat visual en el context escolar. Això requereix formar-se o bé tenir una formació inicial i permanent en aspectes evolutius i educatius de la deficiència visual,

Treball final de grau: Anàlisi del procés d'inclusió d'un alumne amb deficiència visual durant l'etapa d'educació infantil

així com també saber les prestacions i els serveis específics complementaris per la seva actuació educativa.

Segons Martínez Liébana (2000), el fet de tenir a l'aula un infant amb deficiència visual comporta modificacions organitzatives- didàctiques que poden resumir-se en els següents punts:

- Fer ús dels mitjans alternatius als usuals per el compliment dels diferents objectius curriculars.
- Atendre, en cada moment, el procés d'ensenyament-aprenentatge de l'alumne amb deficiència visual respecte la seva realització de les diferents tasques escolars.
- Permetre la instal·lació a l'aula d'instruments i material didàctic específic.
- Verbalitzar quan escriu a la pissarra.
- Reiterar-li la presentació de la informació.
- Ser flexible a l'hora d'escollir els sistemes d'avaluació.
- Animar a l'infant a participar a classe i a la interacció amb els seus companys.
- Considerar el professor com a un suport essencial dins i fora de l'aula, amb qui ha de cooperar i coordinar contínuament.

3.2.3 Els companys d'aula

Els companys d'aula de l'infant amb deficiència visual són la primera part de la societat on el/la nen/a progressivament s'ha d'integrar al grup, conjuntament amb tot el grup classe. És important que en tot moment es potenciïn les interaccions positives, el respecte, la comprensió i la empatia entre el grup classe. No obstant, si la metodologia utilitzada pel docent està basada en la participació i cooperació, l'alumne amb

Treball final de grau: Anàlisi del procés d'inclusió d'un alumne amb deficiència visual durant l'etapa d'educació infantil

deficiència visual podrà rebre ajuda i suport dels seus companys, alhora es generarà un enriquiment recíproc, així com també un increment de l'autoestima personal.

Dins aquest apartat, Pablo Martín (2003) esmenta que per l'infant amb ceguera o deficiència visual és molt positiu que pugui conèixer i interaccionar amb altres companys vidents, ja que la interacció mútua permet que puguin compartir sentiments, emocions, problemes, entre d'altres, amb infants que també es senten o bé comparteixen situacions comunes. És per aquest motiu que és molt beneficiós i significatiu per a ells.

3.3 Factors i agents externs

La inclusió educativa de l'alumne/a amb deficiència visual depèn també de l'acció conjunta i coordinada de determinats agents externs a la institució escolar. A continuació s'explicaran tres factors i agents externs essencials per l'infant.

3.3.1 Equips específics de suport (mestre/a itinerant)

Els equips específics de suport de caràcter autonòmic, provincial o comarcal, depenent del cas, duent a terme la integració per diferents professionals, relacionats amb el procés d'inclusió educativa de l'alumne amb deficiència visual: psicopedagogs, treballadors socials, tècnics de rehabilitació integral, instructors tiflotècnics i, sobre tot, per mestres itinerants.

A continuació esmentarem les actuacions del mestre itinerant de suport per la inclusió escolar de l'infant: l'assessorament als docents de l'aula, l'ensenyament de les tècniques específiques als infants, l'adaptació i l'adequació dels materials i l'atenció a les famílies.

a) Assessorament dels docents de l'aula: es duu a terme amb la finalitat de realitzar canvis en la forma de treballar dels equips docents, això permet que puguin trobar les seves pròpies respostes. El mestre itinerant adapta les seves intervencions a les característiques i demandes de la situació

educativa entre alumne/a, mestre, equip docent i del centre on actua. Els mestres reben l'assessorament del mestre itinerant per atenció formativa, ja que ells també presenten necessitats educatives i manca de recursos per integració l'infant dins el grup. En moltes ocasions el suport es basa en aspectes emocionals perquè la/el mestra/e posseeixi prous recursos i estratègies dinàmiques, organitzatives i tècniques perquè l'alumne/a tingui un bon procés evolutiu i un desenvolupament òptim.

b) L' ensenyament de les tècniques específiques als infants: capaciten a l'individu davant el currículum i desenvolupa la seva autonomia general: escriptura i la lectura de braille, ús i entrenament de les ajudes òptiques, estimulació i entrenament visual, l'ús del hardware i del software específic (tiflotecnologia), i el desenvolupament de les habilitats personals per la seva autonomia personal.

c) L'adaptació i l'adequació dels materials: amb la finalitat de promoure mitjans que permetin a l'alumne l'accés al currículum, a l'elaboració de les seves produccions i a la construcció de la realitat i del seu coneixement. Per que fa al/la mestre/ens, disposa de mitjans per representar la realitat i per l'ensenyança, i ha de considerar i realitzar adaptacions útils a tots els alumnes de la classe.

d) L'atenció a les famílies: és necessari distingir els rols dels mestres. El/la mestre/a itinerant ha de realitzar aportacions específiques per fer possible la comprensió de les necessitats, proposant les ajudes possibles per satisfer-les. Per tant les reunions amb la família han de preparar-se conjuntament.

3.3.2 El paper de la família en el procés d'inclusió

La família té un paper importantíssim en el procés d'inclusió educativa del nen o de la nena amb deficiència visual. És indispensable que aquesta visqui de forma realista la deficiència visual del seu fill/a. En aquest fet també tenen un paper rellevant els equips d'atenció primerenca i de suport específic.

Tanmateix, la família és un element clau en el procés de socialització, així com també un factor insubstituïble per l'autonomia personal del fill/a, per a l'acceptació de

Treball final de grau: Anàlisi del procés d'inclusió d'un alumne amb deficiència visual durant l'etapa d'educació infantil

la discapacitat i l'adquisició d'un autoconcepte positiu. La seva col·laboració amb el professor d'aula i el professor itinerant és igualment fonamental en l'aprenentatge escolar de l'infant, reforçant l'activitat educativa que realitzen a l'escola.

3.3.3 El centre de recursos educatius per a deficients visuals CRE ONCE BARCELONA

El Centre de Recursos CRE ONCE BARCELONA per a persones amb discapacitat visual, neix d'un conveni entre el Departament d'Educació i l'ONCE, amb l'objectiu de donar resposta a les necessitats educatives dels infants amb dèficits visuals a Catalunya.⁹

Aquesta associació valora les necessitats educatives dels alumnes, facilita la resposta individualitzada que requereixen, orienta els pares i dóna a conèixer les realitats educatives pròpies de les persones amb dèficits visuals, els avenços tècnics i els recursos existents. Per tant, les seves funcions es basen en tres unitats:

1. Unitat de valoració i orientació

Valoració, orientació i seguiment de les competències i necessitats especials de l'alumnat amb ceguesa o trastorns greus de la visió.

- Orientació a l'equip de mestres itinerants per a l'atenció a l'alumnat amb ceguesa o trastorns greus de la visió.
- Orientació i assessorament a les famílies per facilitar la seva adequació a les necessitats educatives específiques d'aquest alumnat.
- Treball de col·laboració amb els professionals implicats en el procés educatiu de l'alumnat amb ceguesa o trastorns greus de la visió.

---

⁹ Aquest apartat ha estat extret dels webs: Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya (2010). *Centres de recursos per a deficients visuals (CREDV)*. [En línia]. [Consultat el 18 d'Abril de 2013] Disponible a : <http://www.xtec.cat/web/serveis/serveis/see/credv>

2. Unitat de seguiment escolar

- Atenció especialitzada a l'alumnat amb ceguesa o trastorns greus de la visió.
- Valoració i seguiment del desenvolupament educatiu, comunicatiu i social d'aquest alumnat.
- Treball específic d'orientació i assessorament a les famílies d'aquest alumnat.
- Informació, orientació i assessorament al professorat per facilitar la seva adequació a les necessitats educatives específiques d'aquest alumnat.

3. Unitat de materials i tecnologia (teflotècnica)

- Actualitzar i facilitar tecnologies per a l'aprenentatge i el coneixement (TAC) aplicades a l'atenció a l'alumnat amb ceguesa o trastorns greus de la visió.
- Actualitzar i mantenir el fons de documentació i materials per a l'atenció amb ceguesa o trastorns greus de la visió.
- Coordinar la formació continuada interna i l'assessorament a centres i professorat.

El centre de recursos s'adreça, en general, a persones amb discapacitat o als seus familiars, col·lectius de persones amb discapacitat, entitats d'iniciativa social, professionals vinculats directament o indirectament al camp de la discapacitat, centres (ordinaris i d'educació especial), i professorat de l'alumnat amb greus dificultats d'audició i/o llenguatge, en col·laboració amb l'EAP i, en general, a qualsevol persona interessada en el tema.

Els seus objectius són els següents:

1. Realitzar la valoració i seguiment psicopedagògic de l'alumnat amb necessitats educatives derivades de dèficit visual.
2. Realitzar la valoració sistemàtica del procés evolutiu de l'alumnat amb dèficit visual durant la seva escolaritat, com a mínim a P-5, a 2n de primària, a 6è de primària i a 2n d'ESO (PIA).
3. Proporcionar assessorament, material, estratègies i modelatge al professorat de l'alumnat amb deficiència visual.
4. Col·laboració amb els centres i el servei educatiu de zona, en l'orientació de l'adequació curricular per a alumnes amb discapacitat visual.

Treball final de grau: Anàlisi del procés d'inclusió d'un alumne amb deficiència visual durant l'etapa d'educació infantil

5. Valoració, prescripció i seguiment tecnològic i d'adequació de materials educatius per a l'alumnat amb trastorns de la visió.
6. Orientació a les famílies, informació i assessorament per a la presa de decisions relacionades amb els seus fills o filles.

4 Inclusió escolar

Pel que fa al concepte d'inclusió, i segons Sage (1993) La inclusió suposa l'existència d'un sol sistema educatiu que inclou tots els alumnes d'una manera igual.

Tenint en compte aquesta definició, veiem que quan es parla d'escola inclusiva es fa referència a un sol model educatiu: l'ordinari. Es deixa de banda el sistema educatiu d'educació especial, i aquest passa a ser un recurs dins l'ordinari. Aquest sol sistema ordinari està preparat per atendre a tots els alumnes, a la diversitat de l'alumnat. Vegem-ne un exemple a la següent definició.

Tal com expressen Stainback i Jackson (1999) ,citats per Ainscow (2001):

Una escola inclusiva per a tothom és una escola on tots i totes tenen cabuda indistivament de les característiques, dificultats i ritmes en el seu procés d'aprenentatge, partint de la premissa que qualsevol alumne és educable en un entorn ordinari. Ens estem referint a l'escola inclusiva associada a una educació de qualitat sense excepcions i una filosofia que contempla l'escola com a motor de canvi social i d'actituds, basada en la igualtat i la democràcia, on la diversitat és un valor a l'alça que cohesiona el grup i ofereix majors possibilitats d'aprenentatge.

Però cal tenir en compte, que ha de ser un model d'escola la qual disposi de tots els recursos i suports per donar resposta a la diversitat de l'alumnat, sigui com sigui. Parlem doncs, d'una escola de qualitat, que contempli una sèrie de principis bàsics, d'entre els quals hi ha els que exposem en el següent apartat.

4.1 Principis bàsics de la inclusió escolar

Segons Stainback i Stainback (1992) els principis que donen sentit a l'educació inclusiva són els següents:

- **Classes que acullen la diversitat:** Els mestres creen aules en les quals tots els estudiants s'hi troben totalment inclosos. L'atenció a la diversitat no es limita als estudiants amb discapacitat o als estudiants amb talent.
- **Un currículum més ampli:** la inclusió significa implementar una modalitat de currículum multinivell. Ensenyar una classe heterogènia implica realitzar canvis curriculars. Els mètodes emprats es basen en l'aprenentatge cooperatiu, la resolució de problemes i el pensament crític, entre d'altres.
- **El suport per als mestres:** la inclusió implica proporcionar un suport continu als professors a les seves aules i així trencar les barreres de l'aïllament professional. Una de les característiques que defineix la inclusió és l'ensenyament en equip, la col·laboració i la consulta. Per tant, a l'escola inclusiva es posa l'èmfasi en l'experiència compartida, on cadascú comparteix lliurement i obertament les seves habilitats i especialitats.
- **Participació dels pares:** finalment, la inclusió implica la participació dels pares o tutors de manera significativament el procés d'ensenyament i aprenentatge.

Tot i tenir en compte aquests principis bàsics, és fonamental l'actitud de la comunitat educativa, de tots els implicats. I aquest canvi no s'ha de donar només a nivell horitzontal, és a dir per part de l'equip directiu, sinó en verticalitat, és a dir per part de tots els implicats.

4.2 Pràctiques educatives inclusives

Una eina que està essent molt utilitzada per fer avançar els centres cap a pràctiques més inclusives és l'Índex per a la inclusió¹⁰. Es tracta d'uns materials per donar suport a les escoles que es plantegen ser més inclusives. Es tracta de crear comunitats escolars de suport que promoguin alts nivells d'èxit per a tots els alumnes.

El propi procés d'utilització de l'Índex ha estat dissenyat per contribuir al desenvolupament inclusiu de les escoles. El procés que contempla l'Índex tracta que l'escola faci una revisió de si mateixa en tres dimensions que afecten les seves cultures d'escola, les seves polítiques i les seves pràctiques. El procés implica passar per tres fases. La primera és l'establiment d'un grup coordinador. Aquest grup treballa amb el personal escolar, l'equip directiu, l'alumnat i els pares i mares o responsables per tal d'examinar tots els aspectes de l'escola. La segona fase suposa identificar barreres a l'aprenentatge i la participació, i la tercera i última, decidir les prioritats que cal establir per al desenvolupament donant suport i revisant el progrés assolit. Per a cada una d'aquestes fases l'índex es basa en un conjunt d'indicadors i de preguntes, que obliguen les escoles a emprendre una exploració seriosa que suposa un gran repte per avançar cap a la inclusió escolar. A continuació exposo les característiques principals de cada una de les dimensions, ja que tal i com explicaré més endavant m'han servit per constituir els indicadors d'alguns dels instruments de recollida de dades del meu treball.

DIMENSIÓ A: crear cultures inclusives.

Aquesta dimensió té dos objectius clars, d'una banda construir una comunitat segura, acollidora, col·laboradora i estimulante en la qual tothom se senti valorat i alhora, aquesta ha de lluitar per aconseguir l'èxit de tot l'alumnat (sense excepcions ni exclusions). D'altra banda, pretén establir valors inclusius els quals es comparteixin en tota la comunitat educativa, la qual és l'encarregada de transmetre'ls als membres nous a l'escola.

---

¹⁰ Les aportacions les hem extretes del document elaborat per Booth, Ainscow (2002), Índex per a la inclusió: Guia per a l'avaluació i millora de l'educació inclusiva, Barcelona: ICE.

DIMENSIÓ B: crear cultures inclusives

La segona dimensió promou una escola per a tothom i alhora, tracta d'organitzar el suport d'atenció a la diversitat. Per tant, vol assegurar que la inclusió formi part de tots els plans del centre. Això, implica desenvolupar i dur a terme estratègies de canvi. El fet de generar polítiques inclusives significa fomentar la participació de tots els alumnes i dels docents un cop inscrits en l'escola. A més, aquestes polítiques fan arribar tant als infants com als joves a la seva localitat i minimitzen les pressions de ser exclosos. Finalment, pel que fa al suport aquest es desenvolupa a partir dels principis de la inclusió i és entès com a una activitat que augmenta la capacitat que té un centre educatiu per atendre i fer front a la diversitat de tots els seus alumnes.

Dimensió C: Pràctiques educatives

La última dimensió pretén reflectir les cultures i les polítiques inclusives de l'escola en les pràctiques educatives. Per tant, aquesta dimensió gira entorn de dos eixos, el primer fa referència en orquestrar l'aprenentatge, és a dir, que la manera d'educar als infants té en compte la diversitat de cadascun d'ells. Per aconseguir-ho es parteix dels seus coneixements previs, també de les seves pròpies experiències i s'identifiquen tant els recursos materials com els humans (alumnes, famílies, institucions....) que formen part de la comunitat educativa per tal d'afavorir l'aprenentatge i la participació.

Altres aportacions que també hem tingut en compte a l'hora d'elaborar els instruments de recollida de dades han estat la Plataforma Ciutadana per a una Escola Inclusiva (2006)¹¹ que proposa uns criteris concrets amb els quals es descriuen i s'avaluen les pràctiques educatives inclusives, així com també les estratègies i les pràctiques a les aules inclusives del document d'European Commission (2006).

---

¹¹ Plataforma Ciutadana per a una Escola Inclusiva (2006). *Horitzó: Escola Inclusiva*. Barcelona. [En línia].[Consultat el 18 d'Abril de 2013]. Disponible a:

www.pangea.org/acpeap/doc%20pdf/horitzo.pdf

Treball final de grau: Anàlisi del procés d'inclusió d'un alumne amb deficiència visual durant l'etapa d'educació infantil

Ja per acabar, en la fonamentació teòrica que hem exposat en aquesta primera part del treball, ens ha servit per una banda per tenir més coneixement sobre la discapacitat visual (objectiu primer del treball), i per l'altra, per elaborar els instruments que utilitzarem per l'anàlisi del següents objectius. En d'altres paraules, ens han permès poder decidir sobre els aspectes o indicadors que analitzaria de l'entorn familiar, escolar i del mateix infant.

5 Marc pràctic: estudi d'un cas

5.1 Objectius específics de l'estudi

Un cop esmentada la fonamentació teòrica del treball, el coneixement dels fonaments teòrics de la deficiència visual i la inclusió escolar, ens hem proposat uns objectius específics per a la part pràctica del treball. Tal i com hem comentat anteriorment, l'objectiu general d'aquesta part és analitzar la trajectòria educativa i el desenvolupament d'un infant amb deficiència visual en un centre d'educació Infantil, i per últim, proposar algunes millores en el centre per avançar cap a l'educació inclusiva.

Més concretament, els objectius específics que ens plantejem i els quals ens permetran arribar a l'objectiu general són els següents:

- Analitzar el desenvolupament d'un infant amb deficiència visual respecte quatre àmbits: mobilitat, autonomia personal i habilitats socials, comunicació i llenguatge i situació escolar i familiar durant l'etapa d'educació Infantil (ja que em situo dins una perspectiva interaccionista del desenvolupament i l'aprenentatge, i és per aquest motiu que em centro a obtenir informació de tots els entorns que envolten a l'alumne).
- Analitzar les mesures d'accessibilitat i suport en el centre que hi ha hagut al llarg de la trajectòria educativa de l'alumne. És a dir:
  - Conèixer el context familiar del nen o nena amb deficiència visual.
  - Conèixer les dinàmiques i la metodologia d'inclusió de l'escola per a l'infant amb deficiència visual.
  - Conèixer els suports, assessorament, adaptacions i recursos utilitzats dins al centre per atendre satisfactòriament l'infant amb deficiència visual.

- Dissenyar una proposta de millora respecte l'anàlisi realitzat, amb l'objectiu de donar a conèixer propostes de millora en el centre.

5.2 Justificació de la línia metodològica i instruments de la recollida de dades

Per dur a terme el nostre treball ens hem basat en una línia metodològica qualitativa dins el paradigma interpretatiu, ja que el nostre pretext és fer un estudi d'un cas tot basant-nos en la fonamentació teòrica, i tot observant agents interns i externs que han contribuït en la inclusió de l'infant, per comprendre i interpretar la seva trajectòria educativa.

Ja que el nostre treball es centra en un sol estudi de cas, les dades que se'n desprenguin de l'anàlisi no poden ser generalitzables a altres entorns, però sí que ens han de permetre arribar a prendre decisions respecte algunes propostes de millora per el mateix centre. Els instruments de recollida de dades que formen part del nostre estudi -tal i com ja definirem en els propers apartats-, es basen en diferents entrevistes i qüestionaris realitzats amb els docents que han intervingut amb el nen o la nena, la família i alguns especialistes.

6 Contextualització del cas i mostra d'estudi

Com molt bé hem esmentat a la justificació del cas, hem escollit aquest tema del treball perquè des de fa cinc anys sóc monitora d'un casal en el qual hi ha un infant amb deficiència visual. Donat que actualment estic cursant la Menció en Educació Inclusiva a la Universitat de Vic dins el Grau d'Educació Infantil, ens va cridar l'atenció analitzar fins a quin punt la seva escolarització a l'etapa d'educació infantil s'ha realitzat dins un marc educatiu inclusiu.

6.1 Característiques personals d'en P.

Pel que fa a les característiques d'en P. (l'infant de l'estudi), és un nen amb un caràcter molt alegre, divertit i juganer que sempre s'ha mostrat molt obert a l'entorn que l'envolta, ja que des de l'entorn familiar se li han possibilitat moltes experiències i vivències, facilitant així una major estimulació. Així doncs la seva família sempre ha estat molt propera a l'escola.

En P. té una germana, la N. amb qui juga, parla i es sent recolzat. El seu pare i la seva mare, des d'un principi han lluitat per la discapacitat d'en P. tenint en compte les seves limitacions i potencialitats, i han buscat assessoraments, suports, recursos... per millorar el seu desenvolupament. No obstant, cal destacar que l'infant té un vincle afectiu molt fort amb la seva mare, ja que és uns dels seus punts claus de referència.

En P. és un apassionat de la música, li encanta cantar i ballar, tocar la bateria i actualment està aprenent a tocar el piano. A més a més, li agrada molt explicar històries, contes i narracions als seus amics i a la gent que l'envolta. *(Veure a l'Annex A. Models d'enquestes).*

6.2 Context escolar

Pel que fa a l'àmbit escolar en P. és un infant molt intel·ligent i amb moltes capacitats per assolir el seu procés d'ensenyament- aprenentatge a l'escola. Va a una escola concertada anomenada el Petit Plançó. Aquesta ha estat escollida per la seva família perquè és una escola cooperativa amb uns tret d'identitat, uns principis pedagògics, uns valors i unes opcions educatives bàsiques. Aquesta escola és oberta a tothom, té una sola línia i els seus objectius respecte l'ensenyament i el desenvolupament dels alumnes són: formar-los en la llibertat-responsabilitat i en la seva dimensió social, desenvolupar al màxim les seves possibilitats, fer-los prendre part activa, d'una manera conscient, creadora i crítica, en la realització d'una societat en que els homes i les dones puguin progressar en el seu desenvolupament. Les opcions educatives bàsiques són l'aprenentatge actiu, el mètode científic i l'autoaprenentatge, l'aprenentatge en contacte amb la natura i arrelat al medi,

Treball final de grau: Anàlisi del procés d'inclusió d'un alumne amb deficiència visual durant l'etapa d'educació infantil

l'ensenyament personalitzat, l'atenció a la diversitat i a l'alumnat nouvingut, la formació social, la coeducació, les sortides i les festes.

7 Instruments de recollida de dades

Tal i com hem comentat a la part introductòria, el treball es centrarà en una concepció interaccionista del desenvolupament. Això vol dir que el desenvolupament de l'infant no només depèn de si mateix, sinó que depèn de les interaccions que té amb l'entorn, la família, l'escola, entre altres factors.

Les eines utilitzades per elaborar els instruments de recollida de dades són les següents:

1. Per una banda, a partir de les aportacions de l'índex per a la inclusió, s'han elaborat els ítems que formaran part d'algunes entrevistes amb docents i agents implicats, sobre l'anàlisi de l'accessibilitat del centre i els suports per tal d'identificar o proposar millores.
2. D'altra banda, les aportacions obtingudes sobre la discapacitat visual (de la primera part del treball), han permès analitzar de forma més acurada el cas de l'infant. Aquest anàlisi s'ha dut a terme mitjançant diverses dimensions, tals com la mobilitat, autonomia personal i habilitats socials, comunicació i llenguatge i situació escolar.

És per aquest motiu que juntament amb la tutora del treball, varem decidir que per a l'anàlisi de les anteriors dimensions utilitzaríem un model d'entrevista validada de l'estudi *Pautes per a l'observació i el seguiment de l'alumnat amb necessitats educatives derivades de la discapacitat visual; instruments de participació en una escola inclusiva* de Francisca Rosa Vidal, la qual incorporava en aquest model d'entrevista totes aquestes dimensions. Aquest estudi és dut a terme gràcies a una llicència d'estudis pel Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya (DOGC 5087- 10/03/2008).

Treball final de grau: Anàlisi del procés d'inclusió d'un alumne amb deficiència visual durant l'etapa d'educació infantil

Tot i així, tenint en compte que l'infant té una deficiència visual total, hem hagut de fer algunes adaptacions en algunes preguntes, aquelles relatives a la baixa visió. Un cop fet aquests canvis i juntament amb els d'altres qüestionaris que hem utilitzat en el treball, varem decidir que per donar-li més validesa i fiabilitat seria important validar-ho per judici d'experts. És per això que tots els instruments que s'han utilitzat han estat avaluats per un professional de l'EAP de deficients visuals del CRE ONCE BARCELONA.

A continuació podeu veure una graella on s'esmenten detalladament els instruments utilitzats amb els objectius específics pertinents, així com també a qui van dirigits.

QUI?	INSTRUMENT	OBJECTIU
<p>1. Tutora de p3 de l'infant que forma part de l'estudi</p>	<p>Utilitzarem una adaptació del model d'entrevista validada de l'estudi <i>Pautes per a l'observació i el seguiment de l'alumnat amb necessitats educatives derivades de la discapacitat visual; instruments de participació en una escola inclusiva</i> de Francisca Rosa Vidal, la qual incorpora les quatre dimensions (mobilitat, autonomia personal i habilitats socials, comunicació i llenguatge i situació escolar). Per altra banda, també realitzaré una entrevista mitjançant preguntes obertes i tancades per recercar i extreure més informació sobre el desenvolupament de l'infant.</p>	<p>Analitzar la trajectòria educativa i el desenvolupament d'un infant amb deficiència visual en un centre d'educació Infantil.</p>
<p>2. Tutora de p4 de l'infant que forma part de l'estudi</p>	<p>Utilitzarem una adaptació del model d'entrevista validada de l'estudi <i>Pautes per a l'observació i el seguiment de l'alumnat amb necessitats educatives derivades de la</i></p>	<p>Analitzar la trajectòria educativa i el desenvolupament d'un infant amb deficiència visual en un centre d'educació Infantil.</p>

	<p><i>discapacitat visual; instruments de participació en una escola inclusiva</i> de Francisca Rosa Vidal, la qual incorpora les quatre dimensions (mobilitat, autonomia personal i habilitats socials, comunicació i llenguatge i situació escolar). Per altra banda, també realitzaré una entrevista mitjançant preguntes obertes i tancades per recercar i extreure més informació sobre el desenvolupament de l'infant.</p>	
<p>3. Tutora de p5 de l'infant que forma part de l'estudi</p>	<p>Utilitzarem una adaptació del model d'entrevista validada de l'estudi <i>Pautes per a l'observació i el seguiment de l'alumnat amb necessitats educatives derivades de la discapacitat visual; instruments de participació en una escola inclusiva</i> de Francisca Rosa Vidal, la qual incorpora les quatre dimensions (mobilitat, autonomia personal i habilitats socials, comunicació i llenguatge i situació escolar). Per altra banda, també realitzaré una entrevista mitjançant preguntes obertes i</p>	<p>Analitzar la trajectòria educativa i el desenvolupament d'un infant amb deficiència visual en un centre d'educació Infantil.</p>

	tancades per recerchar i extreure més informació sobre el desenvolupament de l'infant.	
Mestra de suport de P-3, P-4 i P-5 que va tenir l'infant que forma part de l'estudi.	Aquesta entrevista està composta per preguntes obertes i tancades basades en quatre blocs, adaptació i coneixença mútua de la vetlladora a l'infant, desenvolupament de l'infant en tota l'etapa, l'escriptura Braille i les relacions interpersonals i la comunicació.(Cal destacar que aquest model d'entrevista va ser validada per l'especialista del Joan Amades).	<p>Analitzar la trajectòria educativa i el desenvolupament d'un infant amb deficiència visual en un centre d'educació Infantil . En relació a aquest objectiu aquesta entrevista m'ha permès obtenir informació respecte:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Els suports i els recursos així com també l'assessorament rebut per l'escola en relació al dèficit. • Conèixer les dinàmiques i la metodologia de l'aula.
4.Directora/ coordinadora d'Educació infantil.	<p>Consta d'un qüestionari d'avaluació d'accessibilitat del centre per l'infant amb deficiència visual basat en cinc blocs referents a la mentalitat inclusiva, organització i metodologia, recursos, espai específic i situacions que van més enllà del currículum.</p> <p>Enquesta extreta del llibre: ALBERTÍ,</p>	<p>Analitzar la trajectòria educativa i el desenvolupament d'un infant amb deficiència visual en un centre d'educació Infantil . En relació a aquest objectiu aquesta entrevista m'ha permès obtindre informació respecte:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Els suports i els recursos així com també l'assessorament rebut per l'escola en relació al dèficit,

	Margarita; ROMERO, Laura (2010). <i>Alumnado con discapacidad visual</i> . Barcelona: Graó, p.125.	<ul style="list-style-type: none"> • Conèixer les dinàmiques i la metodologia de l'aula.
5. Mestra d'Educació Especial.	<p>L'entrevista està composta per una part de preguntes obertes i tancades referents al desenvolupament de l'infant amb deficiència visual, des de l'inici a l'escola fins al tancament de l'etapa d'Educació Infantil. I per altra banda, un qüestionari d'avaluació d'accessibilitat del centre per l'infant amb deficiència visual basat en cinc blocs referents a la mentalitat inclusiva, organització i metodologia, recursos, espai específic i situacions que van més enllà del currículum.</p> <p>Enquesta extreta del llibre: ALBERTÍ, Margarita; ROMERO, Laura (2010). <i>Alumnado con discapacidad visual</i>. Barcelona: Graó, p.125.</p>	<p>Analitzar la trajectòria educativa i el desenvolupament d'un infant amb deficiència visual en un centre d'educació Infantil . En relació a aquest objectiu aquesta entrevista m'ha permès obtindre informació respecte:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Els suports i els recursos així com també l'assessorament rebut per l'escola en relació al dèficit, • Conèixer les dinàmiques i la metodologia de l'aula.
6. Especialista CRE	Entrevista i enquesta composta per preguntes	Analitzar la trajectòria educativa i el desenvolupament

<p>ONCE Barcelona.</p>	<p>obertes i tancades respecte els ítems establerts a l'etapa d'Educació Infantil. Aquesta està basada en diferents apartats: presentació, àmbit escolar (període d'adaptació i situació a l'aula), àmbit familiar i característiques de l'infant.</p>	<p>d'un infant amb deficiència visual en un centre d'educació Infantil . En relació a aquest objectiu aquesta entrevista m'ha permès obtindré informació respecte:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Els suports i els recursos així com també l'assessorament rebut per l'escola en relació al dèficit. • Conèixer les dinàmiques i la metodologia de l'aula.
<p>7. Família.</p>	<p>Entrevista basada en preguntes obertes i semitancades que engloben des del seu naixement, l'etapa escolar (tria del centre, adaptació a l'escola, participació de la família de l'àmbit escolar, l'infant al centre) i suports externs a l'escola.</p>	<p>Analitzar la trajectòria educativa i el desenvolupament d'un infant amb deficiència visual en un centre d'educació Infantil . En relació a aquest objectiu aquesta entrevista m'ha permès obtindré informació respecte:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Els suports i els recursos així com també l'assessorament rebut per l'escola en relació al dèficit. • Conèixer les dinàmiques i la metodologia de l'aula.

Treball final de grau: Anàlisi del procés d'inclusió d'un alumne amb deficiència visual durant l'etapa d'educació infantil

* *Veure entrevistes a l'Annex A. Models d'enquestes.*

Un cop realitzades i contestades les entrevistes per la mestra d'educació especial, la directora, la família, es durà a terme un anàlisi complet i una interpretació de la informació que s'haurà extret. Això permetrà observar el seu desenvolupament en diferents àmbits i les dificultats que se li han presentat tant pel que fa a l'adaptació i la inclusió al centre, a l'escola, al grup classe, a l'actuació de la família, els recursos i estratègies que l'escola li han proporcionat. Així com també altres aspectes essencials pel seu desenvolupament. Finalment, aquest anàlisi, permetrà prendre decisions respecte les propostes de millora.

8 Anàlisi de les dades

8.1 Procediment seguit per a l'anàlisi de les dades

En primer lloc, hem dut a terme un procés de categorització que ens ha permès fer inferències de l'anàlisi de les respostes donades de totes les persones implicades. Aquest procés ha consistit en identificar a les respostes de les entrevistes, un determinat nombre de categories que feien referència als objectius del treball, és a dir:

1. Al desenvolupament general de l'alumne des d'una concepció interaccionista (mobilitat, autonomia personal i habilitats personals, comunicació i llenguatge i situació escolar).
2. Aspectes organitzatius a nivell de centre i aula (mesures d'accessibilitat, suports, organització i metodologia, mentalitat inclusiva, recursos, espai específic i situacions que van més enllà del currículum).

I per perfilar més en l'anàlisi de cada una de les categories n'hem identificat els punts forts i els febles els quals m'han ajudat en la presa de decisions de les propostes de millora (objectiu 3 del meu treball).

Més concretament, degut al model d'entrevista de resposta tancada, hem utilitzat un procediment d'anàlisi basat en la freqüència i percentatge de categories identificades a partir dels indicadors que he analitzat.

També hem enumerat als diversos professionals i persones que ens han donat les respostes per situar-nos en el temps i poder detectar o no la millora durant la seva trajectòria, i també aquells que han aportat informació més aspectes relacionats amb el desenvolupament, o bé a nivell de centre, en funció de les preguntes vinculades en les seves entrevistes. Més concretament aquesta codificació ha estat la següent:

Persona entrevistada	Bloc al qual fa referència	Codi
Tutora P-3	Desenvolupament	3.D
Tutora P-4	Desenvolupament	4.D
Tutora P-5	Desenvolupament	5.D
Directora i Mestra d'educació especial (m.e.e).	Qüestionari d'avaluació del centre.	DM.C
Especialista del CRE ONCE Barcelona.	Desenvolupament. Centre.	E.D E.C
Família	Desenvolupament. Centre.	F.D F.C

Desenvolupament (D): 5 persones (tutores de P-3, P-4, P-5, especialista del CRE ONCE Barcelona i la família).

Aspectes vinculats amb el centre (C): 3 persones (directora i m.e.e, especialista del CRE ONCE Barcelona i la família).

Per tal de realitzar l'anàlisi de dades, exposo a continuació, de manera general, el procés seguit:

- Primer de tot específic –ressaltat en un requadre- l'indicador analitzat i definit des d'un punt de vista de pràctica educativa inclusiva, i el qual ha servit de referent per a l'anàlisi de les respostes donades.
- A continuació, s'inclou dins una taula les categories identificades i la seva freqüència i percentatge. (*Veure a l'Annex B. Buidatge de les entrevistes*).

DESENVOLUPAMENT GENERAL DE L'ALUMNE

Indicador: **mobilitat** des d'un entorn educatiu inclusiu: Des d'un model d'educació inclusiva la mobilitat s'entén com a l'autonomia de l'alumne, la inseguretat que presenta als llocs poc coneguts o espais grans, i la necessitat d'ajuda i suport.

Anàlisi comparativa:

Gràcies a les Pautes d'observació pel seguiment d'un alumne amb ceguesa (adjuntades a l'annex) realitzades a les diferents tutores que l'infant va tenir a l'etapa d'Educació Infantil, podem observar la seva trajectòria durant l'etapa d'educació infantil.

Si ens fixem a l'apartat de mobilitat veurem que totes les tutores coincideixen en que en P. no ha estat un nen que ha ensopegat o caigut en els seus desplaçaments. No obstant, la mestra de P4 esmenta que a l'escola l'infant no queia sovint. L'infant quan tenia tres anys quan queia s'espantava molt i presentava més cura i por als seus desplaçaments. Això feia pensar que era un retrocés en el desenvolupament de la seva autonomia. Per aquest motiu en molts casos són conscients que sempre estaven pendents d'ell i quan veien que havia d'ensopegar o caure l'advertien o bé li donaven indicacions, com ara: - *P. vigila que hi ha una roda!*

Cal esmentar que tant les tutores com l'especialista estan d'acord que en P. es mostrava més segur en els itineraris que realitzava habitualment: a la classe, la ruta

Treball final de grau: Anàlisi del procés d'inclusió d'un alumne amb deficiència visual durant l'etapa d'educació infantil

per anar al menjador, al pati, entre d'altres. No obstant, l'espai on ell mostrava més inseguretat era el pati, a causa de la seva grandesa, i va portant més dificultat i temps a l'hora d'aprendre's l'itinerari. Les tutores de P3 i P4 han esmentat que a l'estona d'esbarjo jugava en un espai el qual ell pogués està còmode i segur, com ara una roda o bé a la caseta del sorral, on ell podia dominar l'espai.

Per aquest motiu, la tutora de P5, la mestra d'educació especial i l'especialista varen trobar oportú que a P5 es duqués a terme un treball profund sobre la socialització i la relació de l'infant amb els companys a l'hora de l'esbarjo. Aquest consistia en que cada dia el rei del dia acompanyava el nen al pati tot seguint el recorregut adient i jugaven junts una estona. D'aquesta manera es potenciava el joc amb tots els infants, així com també se'ls va recalcar molt a tota la classe que si jugaven amb en P. i volien anar a jugar a un altre joc, l'havien d'avisar i demanar-li si volia anar a jugar amb ells jugar, ja que en aquestes edats els nens i nenes juguen a un joc, i al cap d'un instant, s'aixequen i van en una altra banda a jugar a una altra cosa.

Aquest fet va portar una gran evolució pel que fa al desenvolupament de l'infant a l'hora d'esbarjo i a la interacció amb els companys.

Totes tres tutores coincideixen que l'infant a l'etapa d'educació infantil necessitava ajuda i suport ja sigui de la mestra, vetlladora o els infants. No obstant, podem veure una gran evolució a P5, ja que gràcies al treball realitzat sobre el joc i la relació amb els companys, el nen va esdevenir més autònom i segur amb els infants de la classe. Així com també s'intentava que la vetlladora a mitjans de curs a l'hora del pati no estigués tant a sobre d'ell tot i que li donés les indicacions o ordres per situar-se a l'espai. Per aquest motiu podem veure una gran evolució tant pel que fa a l'autonomia de l'infant al pati com una millora en la relació amb els infants. Tanmateix cal tenir en compte que a P3 el nen era més petit i no tenia tanta coneixença de l'escola i necessitava i reclamava més ajuda i suport de la vetlladora i dels adults, a mida que s'ha anat fent més gran ha anat tenint més autonomia en diferents aspectes.

En totes les enquestes s'ha esmentat que en P. presenta unes estereotípies basades en fregar-se els ulls. La mestra de p4 esmenta que mostrava més estereotípies quan es desplaçava.

Treball final de grau: Anàlisi del procés d'inclusió d'un alumne amb deficiència visual durant l'etapa d'educació infantil

Per altra banda, cal dir que les tutores de P3 i P4 coincideixen en que l'infant al baixar les escales poc contrastades mostrava inseguretat o bé arrossegava els peus o necessitava l'ajuda d'un adult o bé de la mestra. La tutora de P5 en canvi, esmenta que mostrava agilitat a l'hora de baixar les escales i que no es mostrava insegur. Per tant hi ha hagut una millora del nen pel que fa a l'àmbit d'autonomia a l'hora de pujar i baixar escales.

Propostes de millora pel que fa a l'àmbit de mobilitat:

- La mestra de P4 manifesta que li faltava agilitat a l'hora de pujar i baixar escales.
- Alguna ajuda per situar-se al pati.
- Proporcionar-li alguna ajuda al pati per potenciar el joc amb els nens i nenes.

Indicador: **autonomia personal i habilitats socials** des d'un entorn educatiu inclusiu: Des d'un model d'educació inclusiva l'autonomia personal i les habilitats socials s'entenen com l'assoliment dels hàbits, l'ajuda necessària, les relacions de "protecció" i l'atenció que presenta a l'aula.

Anàlisi comparativa:

Totes tres tutores esmenten que l'infant té ben assolits els hàbits propis de l'edat amb l'ajuda pertinent, és a dir acompanyat de la vetlladora o la mestra, o algun infant.

Pel que fa a les habilitats socials amb els companys, podem observar un gran canvi i una gran evolució de P3 a P5 -ja que a P3 com molt bé ens esmenta a l'entrevista l'especialista del CRE ONCE Barcelona- el terme principal era potenciar l'autonomia de l'infant per l'espai i l'entorn. A P4 i P5 al tenir els hàbits i la situació de l'espai més assolida podem veure una evolució pel que fa a la relació amb els companys. A P4 podem observar ja una millora, però és a P5 encara més, gràcies al treball que es va duu a terme. Totes les mestres han estat d'acord però, que aquesta

evolució ha estat gràcies al caràcter d'en P.; és molt sociable, actiu, participatiu, amb molta voluntat i li agrada molt jugar i relacionar-se amb els infants.

A les pautes d'observació podem veure que des de P3 el nen ha anomenat correctament tots els noms dels infants de l'aula. No obstant, a final d'etapa veiem una evolució. L'infant a P3 reconeixia als iguals mitjançant el tacte, en canvi a final d'aquest curs i els dos següents els reconeixia mitjançant l'olfacte o la veu, és a dir, per si sol va desenvolupar unes estratègies per reconèixer a les persones.

L'especialista i les mestres estan d'acord en que en P. se sentia còmode i es relacionava millor en petits grups, ja que en activitats realitzades amb el grup classe o bé gran grup, l'infant tendia a evadir-se. No obstant, la vetlladora o la tutora sempre estaven atentes i en cas que es despistés o s'evadís li feien un toc d'atenció per tal de reconduir-lo a l'activitat, tot i que a mida que s'ha anat fent més gran, hem pogut veure una evolució del nen.

En P. realitza totes les activitats i té autonomia personal amb ajuda de la vetlladora, ja que moltes tasques no les pot realitzar sense ella o bé l'adaptació del material utilitzat. En alguns casos estableix relacions de "protecció" amb la mestra o bé la vetlladora quan es presentava insegur o bé buscava recolzament amb l'adult.

El fet que l'infant tingui una família molt sociable i que vetlli per la bona relació d'aquest a la classe, també ha ajudat ha influenciat molt positivament pel que fa a l'àmbit social. Aquest fet crec que té una gran rellevància en aquest apartat, ja que sinó en P. seria un nen potser més "tancat" i mostraria inseguretat i cura a l'hora de relacionar-se amb el grup d'iguals. Així com també el treball profund dels hàbits a casa.

Propostes de millora pel que fa l'àmbit d' autonomia personal i habilitats socials:

- Dinàmiques cooperatives amb tots els infants per potenciar la inclusió de tots els infants.
- Dinàmiques d'empatia pels infants.

- Treballar l'autonomia de l'infant mitjançant activitats perquè cada vegada estableixi menys relacions de "protecció".

Indicador: comunicació i llenguatge des d'un entorn educatiu inclusiu: Des d'un model d'educació inclusiva la comunicació i el llenguatge es basa en la interacció amb els altres, la relació en petit i gran grup i la participació en el joc.

Anàlisi comparativa:

Pel que a la interacció de l'infant amb la resta de companys, tant les tutores, com l'especialista i la família han esmentat que gaudeix de les seves relacions amb els companys, sobretot en activitats en petit grups o bé a l'hora de racons, ja que té una relació més propera amb els infants i es pot relacionar millor ells.

La tutora de P4 esmenta que en les activitats en gran grup, en P. li costava més parar atenció i tendia a parlar per si mateix. Crec que és un fet particular l'edat; en molts casos a l'etapa d'educació Infantil els infants s'evadeixen algun instant de l'activitat, intervenen en veu alta o bé parlen sols.

Per altra banda, a l'enquesta de la tutora de P3 podem observar que a en P. li agradava i es sentia més segur en els jocs més tranquils, com per exemple jocs d'encaixos o bé de construccions. La tutora de P4 també esmenta que li agradaven els jocs de construcció i que posseïa estratègies per realitzar-los. No obstant, la tutora de P5 manifesta que en aquell curs no presentava molt d'interès en aquests jocs, li agradava més realitzar joc simbòlic, concretament el racó de la botiga, on ell es sentia còmode representant i vivint un fet quotidià del dia a dia. Li encantava jugar en aquell racó i vivenciar-lo amb els companys de la classe.

Podem observar que en P. pel que fa al joc ha evolucionat durant el cicle i el joc en el que inicialment es sentia còmode i li agradava; a P5 varen canviar les seves preferències i li agradava més el racó de la botiga on la interacció amb els companys era més directe i es divertia més, així com també hi ha una millora en la relació amb els companys pel que fa al joc.

En aquest apartat cal esmentar que en totes les enquestes han coincidit que en P. és un infant que li encanta explicar anècdotes, narracions, històries, o bé fets de la vida quotidiana. És un nen que quan t'explica una cosa ho fa amb moltes ganes, et transmet la felicitat i l'emoció que ha viscut en aquell fet.

En el treball no ens centrem en l'aprenentatge de Braille, ja que no el comença profundament fins a primària. A l'etapa d'educació Infantil el va iniciar mitjançant la coneixença del l'alfabet, l'aprenentatge de la "Perkins" (instrument per escriure), i seguidament del seu propi nom. A P4 i P5 es va potenciar l'aprenentatge d'altres paraules claus per el seu aprenentatge. No obstant, ens agradaria destacar que a P5 per tal que els infants veiessin i aprenguessin la seva escriptura, varen duu a terme un racó de Braille on en P. era el protagonista i explicava, ensenyava i ajudava als infants a escriure amb el seu llenguatge. Pensem que és una intervenció molt gratificant per l'infant, ja que es va potenciar la interacció, l'empatia amb tots els companys de classe i el protagonisme d'aquest.

Propostes de millora pel que fa l'àmbit de comunicació i llenguatge:

- Recursos i estratègies perquè l'infant en activitat en gran grup perquè no tendeixi a evadir-se i a parlar sol.
- Potenciar el protagonisme del nen respecte el grup.
- Fomentar la intervenció de l'infant quan es duen a terme activitats en gran grup.

Indicador: **situació escolar** des d'un entorn educatiu inclusiu: Des d'un model d'educació inclusiva la situació escolar s'entén com el nivell curricular que presenta l'infant, les dificultats que se li poden presentar i el programa individualitzat específic que segueix.

Anàlisi comparativa:

A les enquestes de les tutores i de l'especialista del CRE Barcelona podem observar que en P. presenta un nivell curricular adient a la seva edat cronològica. Totes estan d'acord que l'infant és molt intel·ligent i això li permet seguir el currículum establert a la seva edat cronològica. No obstant, un cop la tutora d'aula feia la programació setmanal, es reunien l'especialista del CRE ONCE, la tutora, la mestra d'aula i la vetlladora per tal d'adaptar la programació realitzada per la mestra.

Tot i seguir el currículum adient a la seva edat, cal tenir present que el seu aprenentatge era més lent a causa de la seva discapacitat. Ell realitzava el mateix treball que els altres infants, però tots tenien present no lo més important la rapidesa o bé la quantitat d'activitats realitzades, sinó l'aprofundiment en aquestes perquè tingués un aprenentatge més òptim

Tot i veure una evolució en tota l'etapa d'educació Infantil pel que fa a la descoberta de l'entorn, mica en mica en P. es va anar sentint més segur a l'hora del pati, ja que en un inici havia presentat molta inseguretat. Aquest fet ha estat gràcies a un treball previ de la tutora, la mestra, l'especialista i la vetlladora. Per altra banda, totes han estat d'acord que la descoberta de si mateix en P. la tenia molt ben assumida gràcies al treball de la família i l'escola. És essencial la coordinació i el treball en paral·lel d'aquests dos àmbits per tal d'assolir un objectiu comú.

L'àrea de desenvolupament que li presentava més dificultat era la de plàstica, a causa de la seva discapacitat i les mancances que comporta. Amb l'activitat més pautada, l'adaptació del material (colors amb textures, retoladors amb olors, objectes amb relleu, etc.) i el rodatge d'utilitzar-lo, es va aconseguir que cada vegada presentés més interès per fer les creacions.

L'àrea que més l'apassiona és la de comunicació i llenguatge musical. Li encanta la música, té una capacitat per aprendre cançons, ritmes i pulsacions fascinant.

Tanmateix en aquest apartat també és essencial remarcar que tant l'especialista com els tutores manifesten que en P. no segueix un programa individualitzat específic, tot i que si que s'adapten les activitats i el material. Gràcies això en P. ha pogut seguir la mateixa programació que els seus companys (amb material adaptat). Això no hagués estat possible si la programació hagués estat

Treball final de grau: Anàlisi del procés d'inclusió d'un alumne amb deficiència visual durant l'etapa d'educació infantil

realitzada solament per l'especialista, ja que d'aquesta manera es normalitza el seu aprenentatge i es vetlla per la igualtat i la integració de l'infant.

Hem de tenir en compte que l'aprenentatge i el desenvolupament del nen ha estat òptim, no només gràcies al treball de l'escola i l'especialista del CRE ONCE Barcelona, sinó que també la família ha esdevingut un element essencial a l'hora de treballar diferents aspectes i anar coordinats en tot moment amb l'escola.

Propostes de millora pel que fa a la situació escolar:

- Potenciar i despertar l'interès del nen pel que fa el llenguatge plàstic (fer les adaptacions necessàries perquè se senti còmode en l'activitat).
- Optimitzar el desenvolupament dels altres sentits (gust, oïda, tacte i olfacte).
- Incorporar un programa informàtic cercar amb un gran ventall d'activitats que permeten treballar molts àmbits i llengües (anglès, francès, entre d'altres).

A continuació s'analitzarà el següent indicador:

ASPECTES ORGANITZATIUS A NIVELL DE CENTRE I AULA.

Aquest apartat es basa en l'anàlisi del segon subobjectiu:

2- Aspectes organitzatius a nivell de centre i aula (mesures d'accessibilitat, suports, organització i metodologia, mentalitat inclusiva, recursos, espai específic i situacions que van més enllà del currículum).¹²

---

¹² Es poden veure algunes adaptacions del centre a l'*Annex H. Algunes de les adaptacions de centre i aula.*

Indicador: **mentalitat inclusiva** des d'un entorn educatiu inclusiu: Des d'un model d'educació inclusiu tenen uns principis clars pel projecte d'atenció a la diversitat, la responsabilitat de la integració de l'infant i l'assessorament rebut per part del centre.

Anàlisi comparatiu pel que fa la mentalitat inclusiva del centre:

Un cop realitzat el buidatge de les preguntes referents a l'avaluació del centre sobre si és un centre inclusiu per un alumne amb deficiència visual, tant la mestre d'educació especial i la directora, la família i l'especialista del CRE ONCE Barcelona estan d'acord que és un centre que vetllen per la inclusió de tots els infants.

Pel que fa a la mentalitat inclusiva la mestre d'educació especial, la família i l'especialista del CRE ONCE estan d'acord que al centre tenen un Pla d'Atenció a la diversitat molt potent el qual es duu a terme a la vida diària.

Un altre fet a destacar en aquest apartat és que a l'escola des del primer moment en que varen saber que estaria escolaritzat un nen amb ceguesa, varen tenir clar que l'escolarització i la integració d'un alumne amb discapacitat visual en un centre, no només és responsabilitat del tutor, sinó de tota la comunitat educativa. Per aquest motiu es va creure oportú que l'especialista del CRE ONCE Barcelona realitzés una reunió a tot el centre amb l'equip docent i el personal no docent. Així com també es va informar als alumnes de les necessitats de l'alumne amb discapacitat visual.

No obstant, tot i que el centre no es va posar en contacte amb un altre centre el qual tingués experiència amb un alumne amb ceguesa, la mestra d'educació especial esmenta que van assistir a cursos de formació fora l'horari escolar. Tanmateix l'assessorament de l'especialista del CRE ONCE Barcelona els va estar molt gratificant perquè els va donar les consignes adients perquè no presentessin respecte i inseguretats a l'hora d'actuar amb el nen. D'aquesta manera l'equip docent i el personal no docent es varen sentir més segurs davant la seva intervenció i l'infant ha tingut un desenvolupament adient.

Pel que fa a l'aula, la mestra va realitzar sessions de vivència de la discapacitat visual amb la finalitat que els infants entenguessin i compreguessin la ceguesa d'en P.

Així doncs, en aquest apartat podem constatar que l'escola té una mentalitat inclusiva, i per tant vetlla dia rere dia per la inclusió de l'infant a l'aula i a l'escola.

Indicador: organització i metodologia des d'un entorn educatiu inclusiu. Aquest indicador es refereix a les reunions periòdiques de coordinació que es realitzen, l'entrada al centre d'especialistes professionals específics del CRE ONCE, l'accés a cursos organitzats sobre la deficiència i la planificació de les sessions amb els material adaptat adient.

Anàlisi comparatiu de l'organització i la metodologia de centre:

En relació a l'organització i a la metodologia, les dues enquestes realitzades a la mestra d'educació especial i a l'especialista, es reflexa que es realitzaven reunions setmanals on es reunien la mestra d'educació especial, la tutora, la mestra d'aula i l'especialista del CRE ONCE Barcelona i es feia un seguiment de l'infant. Tanmateix, l'especialista del CRE ONCE anava cada dimarts anava al centre i intervenia dins i fora de l'aula, ja que en hores concretes es duia a terme un treball individual per l'aprenentatge del Braille entre altres aspectes. Així doncs podem afirmar que el centre no presentava oposició a l'entrada de cap especialista, al contrari estaven agraïts i creien que l'assessorament emprat tant era gratificant per a ells com pel desenvolupament del nen.

En quant a les reunions de programació setmanals tant la mestra d'educació especial com l'especialista, esmenten que cada setmana es reunien la mestra d'educació especial, la tutora, la mestra d'aula i l'especialista del CRE ONCE i a partir de la programació de la tutora, fèien les adaptacions necessàries perquè en P. tingués un bon aprenentatge. Aquestes reunions es feien 15 dies abans de la setmana programada perquè fos possible realitzar, adaptar, i demanar tot el material necessari.

Així doncs, mitjançant les enquestes realitzades podem observar que tant la organització com la metodologia del centre és adient, ja que és un centre on es vetlla pel treball cooperatiu potenciar la interacció i la inclusió de tots els nens i nenes.

Indicador: recursos des d'un entorn educatiu inclusiu, el qual es refereix en la plantilla de professionals, els recursos personals, tecnològics del centre i la facilitat que posa el centre per a l'adquisició i la instal·lació dels materials específics de l'alumne amb discapacitat visual.

Anàlisi comparatiu sobre els recursos del centre:

Com podem observar al buidatge dels recursos, observem que totes les persones entrevistades pel que fa aquest indicador, estan d'acord que els recursos que de l'escola són adequats per a la inclusió d'un infant amb discapacitat visual.

L'escola posseeix una plantilla estable de professionals i totes les aules estan equipades amb un ordinador, un projector i les de primària amb pissarres digitals. A més a més, tant l'especialista com la mestra d'educació especial com al família estan d'acord que l'escola fa el possible per l'adquisició i la instal·lació dels materials específics. Aquest fet el podem veure reflectit a l'entrevista de l'especialista i la mestra d'educació especial i la directora, on esmenten que al centre hi accedeixen especialistes del CRE ONCE Barcelona de diferents àmbits (plàstica, informàtica, música i psicomotricitat) per tal d'assessorar-los i donar-los consignes per potenciar el seu desenvolupament.

Finalment en aquest apartat cal destacar que el centre té clar que no existeix una metodologia específica per treballar amb alumnes amb discapacitat visual, no obstant tenen assolit la importància que els mestres tinguin en compte una sèrie d'orientacions.

Indicador: espai específic des d'un entorn educatiu inclusiu. Més concretament, a la proximitat del centre pel que fa a la residència familiar, la grandària del centre, si permet adaptacions al centre, i l'ordre de circulació del centre.

Anàlisi comparatiu sobre l'espai físic del centre:

A totes les enquestes podem veure que un altre dels motius pels quals l'infant va accedir en aquest centre és la proximitat al domicili familiar, un aspecte essencial perquè en un futur l'infant pugui accedir al centre per si sol.

Al buidatge podem veure que l'equip docent i la família consideren que no és un centre físicament gran perquè és d'una sola línia i tenen dues mestres a l'aula. No obstant, la mestra d'educació especial va esmentar que potser a simple vista pot semblar gran perquè va des d'educació infantil fins a ESO. En relació a aquest punt, la mare d'en P. va esmentar que va ser una de les raons per les quals també varen triar el centre; en P. s'iniciava a l'escola a educació Infantil i fins a ESO estaria el centre. Aquest fet potenciaria la seguretat i el control de l'infant respecte l'entorn escolar i promouria la seva autonomia.

Tant a l'entrevista de l'especialista com la de la directora i la mestra d'educació especial podem observar que el centre no va presentar cap oposició a l'hora de realitzar adaptacions sobre el mobiliari i l'escola. Es van realitzar modificacions pel que fa a la distribució de l'aula, varen posar el material d'en P. en un lloc concret de l'aula, varen marcar les escales i els punts claus perquè identifiqués quan hi havia escales, textures i Braille als cartells, entre d'altres. Aquestes adaptacions potencien la inclusió de l'infant a l'escola i a l'aula. Per tant és fonamental que els alumnes amb discapacitat visual s'adaptin al context escolar, però l'entorn escolar també tindrà d'adaptar-se a les seves necessitat específiques.

Ja per concloure aquest indicador, espai específic, cal esmentar que tot i que a l'escola es remarca molt l'ordre de circulació a l'hora de pujar i baixar escales, cal treballar-ho i remarcar-ho, ja que és un dels factors que presenta més dificultat de dur-lo a terme.

Indicador: situacions que van més enllà del currículum des d'un àmbit educatiu inclusiu, el qual es basa en la participació activa de l'infant en totes les activitats organitzatives pel centre, observació del comportament del nen dins i fora de l'aula i actuació dels docents vers ell.

Anàlisi comparatiu sobre la situació que va més enllà del currículum:

En aquest buidatge sobre *la situació que va més enllà del currículum* cal esmentar que l'alumne ha participat a totes les excursions, festes i trobades que ha realitzat l'escola, sempre s'ha intentat fer el possibles perquè pogués assistir a tots els esdeveniments. Tot i que s'ha de dir que la col·laboració de la seva família i el caràcter de l'alumne han estat de gran ajut, ja que és un nen molt actiu i participatiu.

Els mestres a l'hora de pati tractaven al nen amb normalitat, tot i que estaven pendents del seu comportament. La mestra d'educació especial ha comentat que estaven pendents del seu comportament a l'hora de pati perquè era l'estona que presentava més inseguretat a causa de l'espai on es trobava. Per aquest motiu estaven pendents d'ell i es va duu a terme un treball molt important en l'estona d'esbarjo sobre el joc i les relacions entre els companys.

En el buidatge d'aquest objectiu no s'esmenten propostes de millora concretes de cada categoria ja que amb l'entrevista realitzada a la mestra d'educació especial i a la directora, la mestra d'educació infantil i la de la família podem observar que l'escola té una mentalitat inclusiva, uns recursos, especialistes, adaptacions i assessoraments adequats per l'infant. Després d'haver fet l'avaluació del centre sobre si és inclusiu o no pel nen amb discapacitat visual, podem afirmar que és un centre adient i està preparat perquè atengui les necessitat del nen i se li proporcioni un aprenentatge i una ajuda perquè assoleixi un desenvolupament òptim i un bon procés d'ensenyament-aprenentatge.

9 Propostes de millora

Les aportacions extretes a partir del buidatge de les entrevistes, ens han permès elaborar unes propostes de millora generals a tenir en compte en el procés d'inclusió de P. i de futurs alumnes en el centre. Aquestes són les següents:

- Caldria tenir en compte que en els moments d'esbarjo els mestres participessin i/o guessin les activitats de joc per tal de millorar l'accessibilitat dels alumnes amb discapacitat, amb l'objectiu de desenvolupar seguretat i evitar així, si és el cas, conductes estereotipades que es poden sorgir fruit de la inseguretat.
- Introduir a les aules la metodologia de l'aprenentatge cooperatiu per millorar la cohesió del grup, afavorir la relació i la participació de P. i d'altres alumnes.
- Realitzar de manera periòdica en el grup, dinàmiques d'empatia i de vivència de la discapacitat amb la finalitat que els infants experimentin un coneixement de la discapacitat i d'alguns problemes i mancances que poden presentar alguns companys, o bé també coneguin altres alternatives i maneres de les quals disposen algunes alumnes per comunicar-se, per realitzar activitats, entre d'altres. Aquest considero que és un aspecte molt important ja que sovint el desconeixement pot donar falses interpretacions de la discapacitat (*observar a l'Annex C. Activitats d'empatia i de vivència de la discapacitat*).
- A partir de l'anàlisi de la trajectòria de P., volíem proposar un conte que creiem que seria interessant treballar-ho en l'educació infantil, anomenat "Coloraines", el qual els amics d'un nen cec li expliquen els colors. Proposo que hagués estat adient treballar-ho a P3- P4 on treballen els colors. Amb aquest recurs es treballaria l'empatia dels infants i la relació- cohesió de grup. Així com també un altre conte anomenat "Ets un amic especial" per treballar la inclusió de tots els alumnes. (*veure a l'Annex D. Contes d'empatia*)
- Treballar l'autonomia de l'infant mitjançant indicacions de la vetlladora i punts de referència perquè cada vegada estableixi menys relacions de "protecció" amb la mestra i la vetlladora, i aconsegueixi poc a poc, l'autonomia en les seves orientacions i en els seus desplaçaments.

- Seria important que en les intervencions que es realitzin a nivell d'aula la mestra afavorís la participació de P., per exemple mitjançant preguntes directes, supervisions, per tal de que no tendeixi a evadir-se i a aïllar-se. Per tant, és molt important, pensar en la participació de l'alumnat en el desenvolupament de les diverses activitats d'ensenyament i aprenentatge.
- Potenciar i despertar l'interès del nen pel que fa el llenguatge plàstic (fer les adaptacions necessàries perquè se senti còmode en l'activitat). Per exemple utilitzar el treball amb textures i involucrar-hi el treball amb la resta dels altres sentits perquè tingui una interpretació més real d'allò que està aprenent i per potenciar l'aprenentatge significatiu.
- Creiem que també seria interessant introduir l'ús de les TIC com a una altra estratègia d'aprenentatge, ja des de l'educació infantil. Per exemple a partir del que he anat coneixent al llarg d'aquest treball al llarg de les xerrades que hem anat tenint amb la professional de l'EAP del CREDV i la mestra d'educació especial, puc suggerir un programa informàtic anomenat "*Claro Read*" (veure a l'Annex E. Programa "*Claro Read*") per a deficients visuals, el qual ofereix un gran ventall d'activitats que permeten treballar el llenguatge i el desenvolupament de l'infant, així com també diferents idiomes (anglès, francès, entre d'altres).
- Treballar cançons per potenciar el coneixement del propi cos (ombros, cintura, cames, mà dreta, mà esquerra), i també l'ús de cançons com a eina mediatora per facilitar la relació de l'alumne amb la resta dels seus companys, com per exemple la cançó "El tren ja marxa". (Veure a l'Annex F. *Cançons per treballar el propi cos*).
- Realitzar sessions de vivència amb els companys, a través d'activitats i jocs a l'àrea d'educació física (observar a l'Annex G. *Jocs d'educació física*).
- Potenciar el treball en equip per a la realització de les adaptacions dels materials per a l'alumne.
- Treballar amb tots els nens i nenes de la classe els hàbits rutinaris propis de l'edat amb els ulls clucs. Un exemple seria sortir tots al pati amb els ulls tapats i realitzar la ruta que fa en P. per sortir al pati.

- Potenciar la funcionalitat dels altres sentits: **Tacte** (exploració d'objectes a través del contacte amb el cos, principalment amb les mans, exploració d'objectes a través del contacte amb un altre objecte, com ara la sola de les sabates, etc., percebre/ identificar/ discriminar la mida, la textura, el pes, la forma, el material, la temperatura, la duresa, el volum i la silueta dels objectes). L'**oïda** (atendre auditivament, discriminar la presència- absència de sons, localitzar i orientar-se cap el so, identificar sons, discriminar sons), així com també l' **olfacte** (identificar i discriminar olors), el **gust** (identificar i discriminar substàncies).
- Duu a terme el treball cooperatiu com a ajuda en l'aprenentatge de l'infant.
- Ús d'un company tutor dins l'aula per realitzar les activitats. D'aquesta manera es potenciaria la relació amb els companys i la inclusió d'aquest, així com també es disminuiria el gest de "protecció" amb l'adult.
- Fer xerrades i assessorament per altres mestres del centre i per a les famílies, per tal que tinguin coneixença d'aquesta discapacitat i puguin atendre i informar bé els seus alumnes i fills/es. Així com també al personal no docent del centre.
- Suport de la itinerant dins l'aula a horari complert, per tal de facilitar la inclusió de l'infant a l'aula i millorar la relació amb els companys.
- Potenciar la relació família- escola tot realitzant activitats de manteniment de l'escola (pintar els gronxadors amb l'ajuda dels pares i els nens) o també que els pares intervinguin activament a l'aula. Per exemple si a l'aula estan treballant els oficis, seria positiu que durant tot el curs els pares o algun familiar de cada infant assistís a l'aula per explicar el seu ofici o bé "hobbie".
- Augmentar la disponibilitat de la tutora, la mestra d'aula, la vetlladora i la mestra d'educació especial a l'hora de realitzar les adaptacions del material. Així com també tenir un gran ventall de material amb l'objectiu de fer unes bones adaptacions. *(veure material a l'Annex I. Possibles recursos útils per a les adaptacions del material).*

- Caldria anar actualitzant les adaptacions del mobiliari del centre. Per exemple les línies amb relleu de les escales per tal que l'infant tingui unes bones indicacions i punts de referència.

10 Conclusions finals

Ja per acabar, voldríem comentar que aquest treball ens permès aprendre des d'aspectes teòrics vinculats a la deficiència visual fins a aspectes pràctics a nivell d'intervenció d'aula, amb l'objectiu de prendre consciència de molts aspectes claus i necessaris per millorar la inclusió dels alumnes amb discapacitat visual dins el centre educatiu.

Durant la part pràctica del treball, tot realitzant les enquestes m'he adonat que la inclusió de l'alumne amb discapacitat visual genera diferents sentiments als mestres. Els més comuns són desconeixement, inseguretat, por i satisfacció. Per aquest motiu és essencial la formació i l'assessorament del mestres a l'hora de tenir un alumne amb deficiència visual, ja que depèn de la reacció i l'atenció de la mestra ja que d'això dependrà el seu desenvolupament. No obstant, no podem obviar que la inclusió d'un alumne amb discapacitat visual a l'aula també genera certs sentiments entre els companys. Tot i que ara l'infant faci primària i aquest estudi estigui centrat a l'etapa d'educació infantil, he pogut observar la inclusió actual de l'alumne a l'aula i he pogut constatar que el procés d'inclusió actual és efectiu i presenta molt bona relació amb els seus companys d'aula.

Per altra banda també destacar que hem pogut observar que els aspectes organitzatius de l'aula i de centre són essencials per l'alumne, ja que sense les adaptacions i la disponibilitat d'organitzar el mobiliari l'alumne no estaria còmode i segur a l'escola. En P. està en una escola on vetllen per la inclusió dels alumnes i des del nostra punt de vista varen fer una molt bona elecció a l'hora d'escollir l'escola, ja que és un centre d'una sola línia i l'escolarització va d'educació infantil a ESO.

Aquest treball no s'hagués pogut realitzar sense l'ajuda de les tutores, la mestra d'educació especial de l'escola i l'especialista del CRE ONCE Barcelona. Vull esmentar que al llarg del treball el centre i els diversos professionals, així com també la família no m'han posat cap dificultat, sinó al contrari, m'han donat la total llibertat per la realització del meu projecte. Fent referència a la família, he pogut observar que és un puntal important i fonamental en el desenvolupament de l'alumne. Des d'aquest

Treball final de grau: Anàlisi del procés d'inclusió d'un alumne amb deficiència visual durant l'etapa d'educació infantil

sentit ens hem adonat que la família d'en P. li ha proporcionat les oportunitats suficients per desenvolupar les habilitats i competències personals i socials que li han permès i li permetran créixer i desenvolupar-se amb seguretat i autonomia pel que fa l'àmbit social.

Desitgem en un futur que a partir d'aquest estudi de cas i de la fonamentació cercada així com també d'algunes propostes de millora respecte l'escolarització de l'etapa d'educació infantil, serveixin a l'escola per millorar la inclusió de l'alumnat. Tot i així som conscients que en futurs treballs de recerca amb més envergadura hauríem de tenir en compte, alguns aspectes com:

1. Utilitzar altres instruments de recollida dades tals com observacions, sociograma... amb l'objectiu de recollida de manera més acurada altres punts de vista del mateix alumne, els seus companys, o bé altres mestres del mateix centre educatiu.
2. Dur a terme un procés de triangulació de tots aquests instruments.

Algunes propostes de continuïtat que ens suggereix el treball serien per exemple la posada en pràctica de les propostes de millora dins el centre i poder avaluar la seva efectivitat en l'educació primària, etapa que cursa l'infant actualment.

Per concloure el treball voldríem esmentar que a l'annex si poden trobar un gran ventall de fotos dels recursos i material utilitzat i realitzat per en P., així com també fotos de contes i recursos adients per els nens i nenes amb ceguesa (*observar l'Annex J. Treballs i contes de l'infant a l'etapa d'educació Infantil*), a més del buidatge dels instruments d'anàlisi de les dades.

11 Referències bibliogràfiques

Lou, Mª Angeles; LÓPEZ, Natividad. (1999). *Bases psicopedagógicas de la educación especial*. Madrid: Psicología piràmide.

Grau, Claudia (2005). *Educación especial: orientaciones prácticas*. Màlaga: ALJIBE.

Albertí, Margarita; Romero, Laura (2010). *Alumnado con discapacidad visual*. Barcelona: Graó, p.125.

Ainscow, M. (2001). *Desarrollo de escuelas inclusivas: ideas, propuestas y experiencias para mejorar las instituciones escolares*. Madrid: Narcea ediciones.

Clemente, R.; Marteles, P.; Vicente, A.; Marín, A; Rosel, J.; Villagran, Q. (1979). *Ceguera. Orientaciones practicas para la educación i rehabilitación del ciego..* Madrid: Colección rehabilitación.

Arjona, Carmen; Bueno, Manuel; Delgado, Anna; Gómez, Vicente. (1994). *Deficiencia visual. Aspectos psicoevolutivos y educativos*. Màlaga: Aljive.

Giné, Climent; Basil, Carme; Bolea, Enric; Díaz, Esther; Leonhardt, Gallego; Marchesi, Álvaro; Rivière, Àngel; Soro, Emili.(2003). *Transtorns del desenvolupament i necessitats educatives especials*. Barcelona: UOC, p. 179

Martín, Pablo (2003). *Accesibilidad para personas con ceguera y deficiencia visual*. Madrid: ONCE.

Rosa, Francisca (2008). *Pautes per a l'observació i el seguiment de l'alumnat amb necessitats educatives derivades de la discapacitat visual; Instruments de participació*. Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya. Barcelona

Booth, Ainscow (2002). *Índex per a la inclusió: Guia per a l'avaluació i millora de l'educació inclusiva*. Barcelona: ICE.

Hortigüela, Ferran (2003). *Colraines*. Barcelona: LA GALERA

Treball final de grau: Anàlisi del procés d'inclusió d'un alumne amb deficiència visual durant l'etapa d'educació infantil

Del Rio, Carmina (2013). *Ets un amic especial*. Barcelona: SALVATELLA

Ríos, Mercedes; Blanco, Antonio; Bonany, Tate; Carol, Neus (2007). *Actividad física adaptada. El juego y los alumnos con discapacidad*. Badalona: PAIDOTRIBO

Bueno, Manuel; Espejo, Begoña; Rodríguez, Francisco; Toro, Salvador (2000). *Niños i niñas con ceguera. Recomendaciones para la familia i la escuela*. Málaga: Aljibe

Ainscow, M.; Booth, T. (2004): *Índex per a la inclusió: Guia per a l'avaluació i millora de l'educació inclusiva*. [En línia]. [Consultat el 20 d'Abril de 2013] Disponible a: [http://www.xtec.net/serveis/eap/a8900272/NEW%20\(G\)/html/pdf/inclusio.pdf](http://www.xtec.net/serveis/eap/a8900272/NEW%20(G)/html/pdf/inclusio.pdf)

Plataforma Ciutadana per a una Escola Inclusiva (2006). *Horitzó: Escola Inclusiva*. Barcelona. [En línia].[Consultat el 18 d'Abril de 2013]. Disponible a:

www.pangea.org/acpeap/doc%20pdf/horitzo.pdf

Integrateksl (2010). *Claro Read- Una visió global*. [en línia]. [Consulta: 12 d'abril de 2013]. Disponible a: <http://www.youtube.com/watch?v=zPHj-8IKyBw>

Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya (2010). *Centres de recursos per a deficients visuals (CREDV)*. [En línia]. [Consultat el 18 d'Abril de 2013] Disponible a : <http://www.xtec.cat/web/serveis/serveis/see/credv>

12 Annex